Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьлу 1923 шера дениз ● ШОАТТА, 7 ЯНВАРЬ, 1984 ШУ. ● №3 (6881). Мах 3 кап.

ХIара гектар беркате хилийтара

Кхашка удобренеш товсара балхаш сихде деза ха хьаэттай

— Органически удобренеш дукха эффективнегIа лелаера, лекха хьуьнаьм болаш хьатий, бьыдадарий, доакьара юртбоахама кьыйола культураши хилийтаре 1 январе денз 1 марта кхаччалца Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето кхаьжа органически удобренеш дIаккахьаре а дIатовсара а балхаш сихдара хе дIахайкаьй.

Цу юкъа республика юртбоахама кьехьегамхой 700 эзар тонн органика дIахьа а дIатасса а езаш ба. ХIаьта эггара дукхагIа — 140 эзар тонн кхашка дIахьа дезаш да Грозненски района боахамаш, Сунженски района — 125 эзар тонн. Бехктоахама заданеш еннай республика массе а районе.

Хьуакьама отрядаши автотранспортон удобренеш дIакхухьаш хадданза болх бергболаш агрофпо - промышленни комплексана чуйоагIаш йолча организацеши предприятеши потрузонни средствеш хьежарга.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето декхарийла хьй республикански агропромышленни объединени, юртбоахама министерство, «Чечено-ингушсельхозхимия» яха объединени, «Госкомсельхозтехника», «Сельхозавтотранс», АТП, горисполкомаш, райисполкомаш, колхозийи совхозийи кугалахой енна заданеш кхоачашъяра мел эша транспортни погрузочни средствеш хилийта.

Республикански газетий редакцеш, Нохч-ГIалгIай АССР телевидени радиовещани госкомитет декхарийла хьй республикан кхашка органически удобренеш дIахахьеоцеи дIатовсарцеи дузаздаьне балхаш шоара дувца.

ШерагIа доарханаргьа вай кхь, массанхье а заданеш кхоачашъеега. Юкъалдерзе вай балхаш сихдара хан-юкъагIа!

●

Нохч - ГIалгIай сIанаон управлене дIохьеш дечи комбинате сийлахьа болхаш а социалистически эхье дукхаш а котвайна коммунистически къахьегаме ударник Алисултанов Хизир керте латта малярий бригаде коллектив. Бригада членаши массанна а аIама болх болаш, хIаьта царна юкъе хилтар болх кийсса аIаштIехьабакха хоьаш хилар. Бахьан долаш даим 20—30 процент тIехкхоачашбеш долчанаш балха нормаш.

СУРТА ТIА: Х. Алисултанов, бригадера хьаьжа латта болхлой Х. Батуева, З. Эдильсултанова, З. Магомедова.

З. БАТЧАЕВА сурт.

●

КПСС ЦК проект ювцаш

ХЬАЬДДА ЛОСТАМ БОЛА РЕФОРМА

Уьх денойиа газеташ тIа кепатеха аральнаай «Юкъарча дешарен профессиональнин школана реформа яра керттерча лостамий» хьакъехьара КПСС ЦК проект.

Кхьча дешаре заведенеш кара преподавателаш сална доr гIоздаьнна ба Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета хьехархой а школай дешара база чIоагIъяра, лакхерча дешара заведенешка деша боегIа нах Iилмай дардаш кIоарега Iомаль, практике царех пайда эца хоьргдолаш хилийтара вай парте а правительства а иштта чIоатIа боакхо еш хилерах.

Къьстта дика хет дешархошта къахьегама кхетам баларе дешашта боккха терхам тIабохийта хилар. Вай республика доккха дагъа юрта боахамо дIалоцаш хиларах тарра, бехьахьа доарх1 аз юртаяяхарча школай дешархошта юртбоахама гонкахши кировраларе да мел дезар хира болх тIабеэзабар.

Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университете эрсий, нохчий, гIалгIай меттаи хьехаргдола хьехархой кийчбелга хила дезача боараме доацилгахи из лакхъара тIаберзабаь боккха боах чакхбаккха безаш хилдарх. Иштта белгалдеккха доагIа укказа вай республика школашна гIалгIай мотт хьехара йола дешара планаш, програмхаш, дешара а методически а пособеш, учебникаш ледара хилар. Из мотт Iомабера хьадда йола дешара планаш, програмхаш, методически пособеш, учебникаш кийчдарга бахьахьа хетар сона.

Эзараш болча хьехархошца цхьана аз дег тIара кьоабал а еш хьаллоац КПСС ЦК проект, цу тIа дуцараш кхоачашдаро кердача пахьагIа дегIайоалаергья советски школа.

Ф. ОЗДОЕВА,

Н. Толстойн цIерагIа Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета вайнахски филологе кафедра доцент.

* * *

«Юкъарча дешарен профессиональнин школана реформа яра керттерча лостамий» хьакъехача КПСС ЦК проекта тIа дукха да школашна бузаш болча берригача кхыбарий а санна, хьехархой а хьнпар айдеш дола, дог гIоздоаккхаш дола дешаш.

Сона Iадальмате дика хетаи да хьехархочун доархIам лаккхурбола хувшамаш де лерхIаш хилар.

Тха интернате цхьа проблема я къоастаяноа яргIоацаш. Из да бераш тхо долча доагIаше а 1-ча классе доагIаш хидар, хIаьта уж бераш цхьметтей алаццаш хоеш а хилаш. Цу деша тхона гIо деш да проекта тIа яздаь «Школе бераштa хьехилга цхьа шу хьалха — 6 шу даьлча денз дIадоладелга оттаду» яхар. Оаха ма ярра мога а еш къоабал ю, хьаллоац из лоархIамера проект.

З. ОМАРОВА.

Грознерча № 15 йолча школа - интерната директор.

РСФСР Лакхехьарча Совета сессе

МОСКВА (ТАСС). 6 январе Йоккхача Кремлевски двореце болх беш яр итталагIа хоржача РСФСР Лакхехьарча Совета бархIалагIа сесси.

ДIайхьдаь тIоараш детташ депутаташа тIайицар воккхастий Г. А. Алиев, В. И. Воротников, В. В. Гришин, А. А. Громыко, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, К. В. Русаков, Н. И. Рыжков.

Сессе ден повестка тIа латт 1984 шера РСФСР экономически социальнии дегIайоалаяра Пачхьалкхен планах а 1983 шера план кхоачашъярах а, 1984 шера долча республика Пачхьалкхен бюджетах а 1982 шерара бюджет кхоачашъярах а, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш кхоачашдарах а дола дешаш.

1984 шера РСФСР экономически социальнии дегIайоалаяра Пачхьалкхен планах а 1983 шера план кхоачашъярах а доклад йир РСФСР Министрий Совета председатела заместитела, республика Госплана председатела депутата Н. И. Масленникова.

Сессе болх бу. аьлар докладчика, КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш дерригача халкъа политически къахьегамен хьинар айдаьча хьале. Новкъоста Ю. В. Андропова выступлене тIа оттадаьд керттерча экономически проблемашта дола — производствана интенсификаци сихъяра, производственни а Iилманнтехнически а потенциалах пайда эцилга тоадара, боахама механизм эргайоаккхаш тоаяра, кадрай инициатива дегIайоалаяра а тIадеккхача гIуллакхаш хьалхара цар бекхтокхам айбара а декхараш.

1983 шера плана доархIамегIйола заданеш кхоачашъяра итогех дувцача хана, докладчика белгалдаьккхар, продукцена реализаци яра а лоархIамегIйола изделеш яралецара а шера план хаьнал хьалха кхоачашдьыьга. 1982 шерарчул 3,6 процент боккхагIа хиннаб промышленни производства боарам. Из плана тIа оттабаьчул лакхагIа ба. 1982 шерарчул 3 миллиард сома мехьа дукхагIа кьихкай юрта боахама продукци.

ДIахо доклада тIа белгалдаьккхар, экономикий дегIайоалаяра, дIадахача шера хинна дика тенденцеш дIачIоагIъяра парте оттадаьча декхарашка хьежна пачхьалкхен плана проекта тIара темпаш а пропорцеш а йолга. 1984 шера РСФСР къамая доход 4,2 процент йоккхагIа хургья. ТIамелхийтта къаман доход дIахьожаю халкъа вахара боарам лакхбара. Промышленни производства боарам 3,5 процент дегIабоагIарга. Соахкарчул 5 процент совгIа йоакихаргья юрта боахама продукци, из 65,4 миллиард сома мехьа хьяха лерж.

Республика юрта боахама хьожаду 21 миллиард сом. ДIахо а кхоачашъергья юрташка бахача мехьа жилищни а культурно - бытовой а кьалаш тоадара программа.

Доклада тIа бокка теркам тIабахийтабар халкъа вахара материальни хьал а культурни боарам а дIахо лакхбара. Бахача мехьа сагасих йола доходаш 3,6 процент дукхагIа хургья. Потреблене общественни фондаш 2,8 миллиард дукхагIа а хинна 81 миллиард сомага дIакхоачаш хургья. Из шера плана заданел дукхагIа хул.

1984 шера РСФСР Пачхьалкхен бюджетах а 1982 шерара бюджет кхоачашъярах а доклад йир РСФСР финансий министра депутата А. А. Бобровникова. Цо хоам бир сессе ювца хьачуенна 1984 шера республика бюджета проект доходашка а расходашка а диллача 91292,2 миллион сом долаш, доход расходел 2,5 процент дукхагIа долаш йолга.

Цул тIехьагIа докладаш ювца болабелар депутаташ.

Къамаьлаш дьараша белгалдаьккхар Российски Федераце къахьегамхоша, дерригача Советски халкъо а санна, берригаш раьза а болаш КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш, новкъоста Ю. В. Андропова къамаьлацара, халкъа боахам дегIабоалабара керттерча лостамий баь кIоарга маьхи выводаши могаеш а йиза хьаллоацаш а хилар. Сесси къахьегама коллективаш дIаккхайкиду кхерарча шера производственни планаш кхоачашъе тIехкхоачаши ч, планови а къахьегака дисциплина чIоагIъяра тIехьайнаре къоасам лоаттабе лаьрхIа шоаш хилар.

Ораторашa предложенеш тийлар 1984 шера республика плани бюджети чIоагIъяра хьакъехьа.

Депутаташа дIахийтар 55140 эзар сом кхы тIа халкъа образоване, культура, уахIено лораяра, социальни Iадалон учреждениешта финансировани яра хьожаде йиш йолаш РСФСР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешна лоархIаш хилар.

Дийцачул тIехьагIа депутаташа берригаш раьза а болаш тIайицар 1984 шера РСФСР экономически социальнии дегIайоалаяра Пачхьалкхен планахи РСФСР Пачхьалкхен бюджетахи дола Законаш. Массазарча комиссей предложенегIа тIайица хувцамаш тергал а деш бюджета доходаши расходаши чIоагIдьаьй 91412720 эзар сома боарам болаш.

ТIайицад иштта 1983 шера РСФСР экономически социальнии дегIайоалаяра Пачхьалкхен план кхоачашъяра хьакъехьара а 1982 шера республика бюджет кхоачашъяра йола отчет чIоагIъяра хьакъехьара а сопцамаш.

Республика Лакхехьарча Совета Президиума секретара Х. П. Нешкова яьча РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдара хьакъехьарча докладагала а кийгIа РСФСР Лакхехьарча Совето чIоагIдаьд Указаш, хIаьта доаггIаш дола Законаш сопцамаш тIа а [illegible]

Цу тIехь итталагIа хоржача РСФСР Лакхехьарча Совета бархIалагIча сессе шийболх чакхбаьккхаб.

ТЕХНИКА ЛЕРТТIА КИЙЧЪЕ

ГОТА ХАННАХЬА ДIАЙОЛАЕ ЛЕРХI

Боккха боахам ба Сунженски района «Победа» колхоз. Комбайнаш, тIехьахьаш йола инвентарь ца лаьрхIача а бIаьнлел совгIа трактор я цу боахамe. Царех планагIа совжа йязлагIча квартале 24, уьх шера хьалхарча квартале 26 тоае езаш бар колхоза механически мастерске болхлойи механизатораши. Цхьабокъда, бIаьстан балхашка ма хулла сихагIея тешамегIен техника кийчъе тIахьехаш Шалински района юртбоахама къахьегамхоша даь ккайкарал дег тIара къоабалдеш хьал а даьца, колхоза мел йола техника кхашкара балхаш дара 23 феврале кийча хилийта, довгора - сказочни материалашта хаддана кхом бе декхар тIайицар цар.

ЛаьрхIар кхоачаддара колхозхошта Iалашдаь хьалаш дина да: пагIата а йIайха а я мастерске ерригача цехий помещенеши. Цига латтача станокий новкъостaлца керда хье а тешъенначул тIехьагIа меттаоттае а йиш я тайп-тайпара оатхадаш.

Машиний цхьаццa уалаш, системаш, оатхалаш мара тоаяц мастерске болхлоша. ХIаьта трактор вIашагIаяккха а юха вIашагIйолла а, цув лелаш йола дакъа тоаде а декхарийла трактористаш боаш ба. Цудухьа мастерске болхлоел совгIа бригадашкара дукха нах хул укказа хIара дийнахьа. Уж лаьрххIа кийчъяьча машинашца цуйрийга хьа а кхува цIа а бут.

Дерригa технологически гIулакхаш чулоацаш я ремонтинашта юкъе яьржача социалистически эхьа условеш. Машин ханнахьа а дика а тоаьчоа ахчан преми лу.

Гусеничин трактор тоаяра 24 ди лу хIара механизатора. Ивзал хе наггахьа мара йоаяц укказа: 18—20 дийнахьа тоаю из.

Шийй трактор ханал хьалха тоаяь яьккхарех механизатора Выродов Алексей Андреевича 30 сом преми елар. ХIанз трактор тоае шиий воIа — Николайна вовкъостал деш ва из. Вийй яр а ханал хьалха тоае карагIдаргхилар гуш да.

Иштта сиха техника тоае механизатораша эша хьалаш вIаштIехьдоахараш мастерскера къахьегамхой ба. Царна юкъе дукха ба массехк смежни специальность караерзаьь говзанчаш. Масала, токараш Моисеев Александр, Секунов Александр. Техника тоеш эшачарех юкъера лаьрхIача 25 процент оатхалаш керда хьа а къахьа ярашта реставраци а ю цар. Иштта дика къахьегамхо ва тракторий доагора аппаратура тоеш йола Швачко Григорий а. Слесарь-моторист коммунист Фатеев Анатолий Михайлович вийца валац В. В. Михайлов.

— Сийлахь - боккхача Даймехка тIема ветеран, пенсе воллаш а мастерске къахьегаш ва из. Йоккха балха опыт йолча цунна, болх беча мотора оазага ладийгIача хов малагIа оатхал ехай. Из бахьан долаш сихен тешамеи ду шо хьадер, — йоах цо.

Мастерске хьалтеха доаллача хьокхамий улга тIа даьча йоазоно хьахьокх балха нормаех лоархIа ца веш цхьаккха саг воацаьга. ХIаьта лакхе цIераш яьхачар хIара дийнахьа 130—150 процент кхоачашьо нормаш.

Иштта сихен тешамеи ремонт ю бригадашка тIехьаюзача инвентара а. Воахаме йолчох 90 процент гаргга тоаяь, хIаьта гостехнадзоро дIадеххача тайпара бесар, машиний даьтта хьекха дIаоттаяьй из. БIаьстан балхашка инвентарь кийчъяра бригадашта юкъе яьржача эхье хьалха Табаев Бориса, Федюшкин Александра кулгалдераш я.

Кхы а цхьа хIама да укказа балха юкъедоалаваь. Ремонт е езаш бригадера хьайоалаяь ерригa техника тоаяллаца кьехам луш, новкъостал деш. Эшар хьатIадахьаш, механизаторашца цийса къахьег хIанз мастерске хIара бригади механика. Болх иштта вIаштIехьбаьккхачул тIехьагIа хоалуш лаихбеннаб хьадечох бола наьха бехкамаш. Цунна тешал деш да мастерскера хIапзалца ара мел яьнача трактора яьньча акта тIа, ремонт яьчул тIахьагIа из хьаэцаш йолча комиссе дина оценка оттаяь хилар.

Машинна даьтта хьекха моторашта, электрооборудоване тIа полиэтиленови пленка хьоарчаяь дIакъайла, чаргаш талхаргйоацаш кIал дахчан гударгаш а уттееш лаьттара хьалъайла дIаоттаяьй, ялат, силоси хьаьжкIаши чуэцаш йола комбайнаш а.

Цу тайпара, гота балхашта лерттIа кийчо е гIерташ мел дIайхоачар деш къахьегаш ба хIанз цу боахаме механизатораш, механически мастерске болхлой.

М. ХАМАТХАНОВ.

СИХАГIА ТОАЯЬ ЙОАККХАРГЬЯ

БIаьстан балхаш дара сихен дикен техника тоаяь яккха гIерташ центральни мастерске тIатеIIа къахьегаш боахк тха «Пригородный» совхозе слесараш, механизатораш, цехашкара болхлой. ДIадахача шера йиълагIча квартала цхьалагIа тоае йоагIараш 16 йолаш 18 трактор тоае аьттув баьннаб цар.

Тоаяь яьццача тракторашкеа кхьча юртбоахама техникаген хьожаш лаьрхIа вIашагIъелла комисси я совхоза керттерча агронома Ибрагимова кулгалдеш. Цун членаша дика оценка оттаяьй тоаяь яьнача техникана. Гуш да цо тешаме болх бергхилар.

Шоай декхараш кхета а деш сихен дикен болх бу йоккха балха опыт йолаш болча слесараша - мотористаша вежараша, КПСС членаша КоваленкогIар Николайен Владимирен, электрика Ящен Емельяна, слесараша Мамуев Мусаси Януев Дамиен; газоэлектросварщика Виноградов Александра.

Запчасташи материалаши ца тоьалга кхета а деш оаха тхоашта могар ду къаьна оатхалаш юхаметтоттаяра а керда яраш хьаяра а. Цу гIулакха чIоагIа новкъостал ду товара Мальков Ивана. Дукха рационализаторски предложенеш а юкъейхуьь цо техника тоаеча.

Йоккха опыт йолаш ба тха механизатораш. Тракторараш тоаеча юкъа царех эггара говзагIа бараш слесараш болаш къахьегаш ба. Цар а доккха новкъостал ду техника сихагIа тоаяь яккхара. Кагийча наьха хьехамчаш хул царех. Къаьстта белгалбаьннаб трактористаш Будянский Николайн Билалов Iалаудин.

Тракторни бригадерча мастерске тоаеш латт тIехьайиза лелаю инвентарь. Цига къахьегаш я лаьрххIа вIашагIъехка звеньяш. Царна кулгалдеш ба мастераш-наладчикаш. Цар дош деннад лаьттана обработка еш йола ерригa техника 15 январь хьатIаккхачалехьa кийчон мутIаре дIаоттае.

Цу звеньяшта юкъе яьржача социалистически эхье хьинар айдена къахьег мастераша - наладчикаша Дорохов Васалей Ходжаев Абося, слесараша Шамаев Русланей Коновенко Николаейн.

Мастерскерча болхлошта, механизаторашта юкъе шерра яхь яржаргйола морально а материально а хьалаш вIаштIехьдаьккхад совхозе. Цхьаккха саг вац техника тоаеш боахкача болхлоех шийй балха норма кхоачаш ца еш. Шалински района къахьегамхой инициатива къоабальеш хьал а хьаьца, тха болхлоша социалистически декхар тIайийцад 1 март хьатIаотташ ерригa тоае езаш йола 47 трактор а кхыйола юртбоахама техника а тоаяь яккха.

С. МАГОМЕДОВ.

Грозненски района «Пригородный» совхоза керттера инженер.

4 марта—СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш

ЙОХАРГЙОАЦАЧА БЛОКА КАНДИДАТАШ

Республика дIахьош а хоржама кампане доархIаме атап — СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидаташ оттабер. Собранешка дакъа лоацараша цIераш йоах производстве хьалхалаттарий, шоашкара масал гойтарий, болхлой класса, колхозни ахархой, интеллигенце дикагIйолча викалий.

5 январе делкъа хана «Красный молот» завода № 5 йолча нефтеаппаратурни цехе гулбелар болхлой, инженерно - технически болхлой, гIулакхера нах. Собране къахьегамхой бахкаб дегаш гIоздаьнна, транспаранташ яхьаш, цар тIа яздаьд «Оаха хестаду сийлахь доккха советски Закон», «СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара накъагIоргда вай хьинаре къахьегаш!».

Собрани хьайийллар заводa профкома председатела В. Н. Остапенкос. Цо белгалдаьккхар машинашъерашна дег тIара къоабальеш КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш, СССР Лакхехьарча Совета сессе материалаш тIайиIалга, цхьайтталагIча пятилетка планаш кхоачашъяра низ, хьинар, цхьаккха хIама ца кхоеш къахьега берригача къахьегамхоша хьамсарча партена тешам лулга.

ТIаккха дош дийхар № 5 йолча цеха котельщикий бригадира Н. И. Брызгунова. «Вай завода коллектива, — аьлар цо, — доккха сий даьд — № 397 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета депутаталла харжа кандидат оттае. Кандидаталла оттае белгалъяьккхача сона бакъахьа хет № 5 йолча цеха электросварщица Сами Зайндиновна Умалатова.

Гулбеннaраша цо йоаний тар С. З. Умалатовай биографи. Из заводе балха еьй 1969 шера, цун къахьегама кийнъ дIаболабеннаб № 5 йолча цехе, цу хана из яр сатураторщица. Цул тIехьагIа цо Iомайир электросварщица говзал, хIаьта 1973 шера денз из — газосварщица болх беш я. Умалатова лакхарча квалификаце специалист я, хIара бетта заданеш цо кхоачашъю 130 — 140 процент. Тахан, Саже балха календара тIа — 1985 шера февраль.

С. З. Умалатова — НГIАССР Лакхехьарча Совета депутат, КПСС XXVI съезда делегат хиннай, СССР Министрий Советен Ленински комсомолен премей лаурет я. Къахьегам безар, махаца Iимерза, царна гIо де кийча хилар Умалатовай оамала башхалонаш я.

Н. И. Брызгунова гулбеннараш тIахьийхар электросварщица С. З. Умалатова СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаяр хьаллаца.

Из предложени хьаллаьцар собране кьамаьл даьча № 5 йолча цеха котельщиний бригадира В. Т. Кузьмина, № 7 йолча цеха шлифовальщица З. М. Хатуевас, «Красный молот» завода директора Г. К. Веденкос, № 5 йолча цеха мастера Р. Чербижева.

«Красный молот» завода болхлой, инженерно - технически болхлой, гIулакхерча наьха коллектива юкъарча собране цхьандагара соцам бир № 397 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета депутаталла харжа «Красный молот» завода электросварщица Саже Зайндиновна Умалатова кандидат оттае а цу округе гIолла ше харжийта раьза хилар цунгара деха а.

НПО «Промавтоматика» кхача опытни завода механически цехе хиннача собране дукха нах гулбеннабар. Уллаза бахкабар лозунгаш а КПСС ЦК Политбюро члений портреташ а дахаш болхлой, инженерно - технически болхлой, гIулакхера нах.

Собрана хьайийллар объединене профкома председатела Ю. С. Бутенкос. ТIаккха дош делар «Красный молот» завода электросварщика Х. А. Загаевна.

— Тахан, — аьлар цо, — тха предприяте юкъарa собрани хиннай. Цига, массане цхьандагара а болаш СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаяьй завода электросварщица Сажи Зайндиновна Умалатова. Цул тIехьагIа Х. А. Загаева, ше кандидата доверенни вар ма хиллара, къахьегамхошта йовзийтар С. З. Умалатовай биографи, уж тIахьийхар «Красный молота» коллектива предложени хьаллаца.

Собране къамаьл дир опытни завода слесара Ф. А. Маляника, «Нефтегазпромавтоматика» СКПБ ведущи конструктора Р. Э. Капланова, радиоаппаратура монтажница М. Х. Идалова, ВНИПИ «Промавтоматика» радионаладчика К. В. Губенкос, кхычар. Цар дег тIара раьза а болаш хьаллаьцар С. З. Умалатова СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаяр.

Собране дакъа лаьцараша цхьандагара а болаш лаьрхIар № 397 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета депутаталла харжа «Красный молот» завода электросварщица Сажи Зайндиновна Умалатова кандидат оттае а цу округе гIолла ше харжийта раьза хилар цунгара деха а.

ЦхьайтталагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совете Нохч-ГIалгIай АССР-гара хоржамаш дара йолча комиссе

4 январе Грозне хилар цхьайтталагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совете Нохч-ГIалгIай АССР-гара хоржамаш дара йолча комиссе хьалхара заседани.

Заседане белгалдаьккхар, Нохч - ГIалгIай АССР хоржамий кампани, берригача мехка а санна, къахьегама а политически а хьинар лакха айденнача, советски нахa КПСС XXVI съезде решенеш чакхъяхара, цхьайтталагIча пятилетка заданеш кхоачашъяра къовсам лоаттабеча хьалашка чакхйоалаш хилар.

Дерригача Советски халкъаца цхьан чIоагIа раьза хиннa тIайицай Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Ю. В. Андропова выступлени, СССР Лакхехьарча Совета йисалагIча сессе тIайийна документаш.

СССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта кийчо елга чакхдоал социалистически халкъа Iаьдал дIахо чIоагIдара, Советий дерригача лагIай авторитет лакхъяра, коммунистийи парте боацарийи блок чIоагIъяра белгалонца.

Комиссе председатела — Нохч-ГIалгIай АССР писателий Союза правлене председатела Р. С. Ахматова. — ше къамаьл деш комиссе члений цIерагIа доккха баркал аьлар цо вай викалаш а баь хоржамий комиссена юкъе бахийта цоаш хержача общественни организацешта къахьегама коллективашта. Цо дийцар хоржамий комиссе балха кIийлен тIарча лостамех, къаьстта теркам тIабахийта беза хIама хоржамаш латтача хана СССР Конституце, СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах долча Закона дIадехараш нийса кхоачашдой хьожаш тIахьожаш лоаттабир кертагIа а довккхаш.

Хоржамий комиссе хьадийгIар цхьайтталагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара кийчо яра Нохч - ГIалгIай АССР беча балхах йолча Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара Н. Я. Правенько баьча хоамага.

Хоржамий комиссе чIоагIбир балха план, хьежар комиссе членаша хоржамашта кийчо яра болх мишта лел хьожаш лоаттабеча тIахьожама юкъе лаца дезача дакъах долча дешашка а кхыча дешашка а.

* * *

ЦхьайтталагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совете Нохч-ГIалгIай АССР-гара хоржамаш дара йола комисси болх беш я уйх адресагIа: Грозный, облсовпроф, Полежаева улица, 9/16, тел. 2-36-35, 2-01-66.

БРИГАДИН ФОРМА: ОПЫТИ ПРОБЛЕМАШИ

КЕРДАЧОА — ШЕРРАНИКЪ

«Красный молот» заводе къахьегам бригадни формагIа вIаштIехьбаккхарах

«ТIехьарча шераш дегIайоагIа кердача тайпара йола бригадаш — дерригга хьадьхьочох доагIар дIа а луш, цаI йолча нарядагIа болх беш йола комплексни сквозной яраш. Цига сихагIа дегIайоагIа къахьегама овсарле, кIезигагIа йоаю балха ха, кхом беш дIаухийт материальни къахьегамен ресурсаш, хьаьлалу организаторски политически кхетамен болх дIахо тоабара, дисциплина чIоагIъяра, бокъонца йола коллективизм. доагIар вIашц дIа-юха дехаш, новкъосташха вIашц гIо деш хилара уйла чIоагIъяра йола торонаш».

«Промышленносте къахьегам вIаштIехьбаккхарем стимулированин ярен бригадин форма дIахо дегIайоалаяра а цун эффективность лакхъяра а хьанъехьарча» КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС соцам тIара.

Ханнахьа а нийса а даь хIама

ДУКХА ха йоаццаш тIаийнача «Промышленносте къахьегам вIаштIехьбаккхарен стимулировани ирен бригадин форма дIахо дегIайоалаяра а цун эффективность лакхъяра а хьанъехьарча» КПСС ЦК соцам тIа белгалдаьккхад, хIанзарча хьалашка предприяте балха эффективность лакхъяра, производствана доал деча къахьегаххой шерра юкъеозара а цара кхетам балара а лостамех цаI — къахьегам вIаштIехьбаккхарен стимулировани ирен бригадин форма хилар. ХIана аьлча, интеллектуальни боарам лакха болча вай хаьарча болхлочун шортта а болх дикагIа а оагарегIа а бара эша торонаш, хIаьта къахьегам коллективни хьисапе вIаштIехьбаьккхача царех лерттIа пайда эца йиш а хул.

Лакха овсарле йола числовой программни управлени йола станокаш юкъейоалаярца кулцалу балха хана структура. Из тIа-тIа кIезигагIа йоаю станокага болх байташ а кулг-кара чакхъяха еза операцеш наггахьа мара ца хилара а. Долче, массехк станока тIа болх бе йиш хул сага.

Мехка экономикай цаI йола хьалхьоахьа комплекс хьакхо дIадех хIара сага шийна тIадилла гIулакх дизза а шиё ханнахьа а кхоачашделга. Уж бехктонхаме декхараш кхоачашдеш яр коллектива хилча дукха а дикагIа да, бригадаш царех дика лоархIеш хилча хIаьта а.

Цудухьа «Красный молот» заводе цIенхаштта тернам тIаухийт къахьегам бригадин хьисапе вIаштIехьбаккхара а цун формаш оргайоахаш тоалра а. Бригадашна дикагIа болх бара мел эша хьалаш хилийта гIерт завода администраци а партийни организаци а. ХIаьта дукхача коллективаша шоай торонех дизза пайда а эц. Масала, укх шера хьалхарча ялх бетта планаш хьогте кхоачашъяьй коммунист Г. А. Гудушаури керте латтача станочникий комплексни бригада, В. А. Вербицке кулгалдеча аьшкапхьарий сквозной бригада, № 14 йолча цехерча Н. Ф. Чеботаевай бригада, коммунисте Н. И. Брыагунова кулгалдеча сварщикех, слесарех, сборщикех, рубщикех, чистильщикех латтача мехкдаьттааппаратурин цехерча комплексни коллективо, дукххача кхычар.

Лоацца аьлча, керттера форма а хинна завода вахара юкъелхай бригадаш. Ма дарра аьлча, предприяте доаха дерригга толамаш, мехка къулбаседа районашта, форций бухера мехкдаьттех гааи яккхара эша техника хьеча нарагIа мел деьннар, арахеца продукци дикагIа хилар, къахьегама овсарле лакхъяр къахьегама бригадин методаш юкъейоаларах хьахиннар ларIа деза да. Участкашка цар геттара кIезигду платежни документаш, бригада болх вIаштIехьбаккха ца безаш мукъавоалийт мастер.

Мастера лоархIам айбе

ПРОИЗВОДСТВА кьаштаца дIадех мастера лоархIам лаьха санна лакхбелга. Фуд цун бахьан? Цхьа-дале, мастера кулгалдеча участке цхьан нарядагIа болх беча бригадах керттера структурни единица хул. ШоалгIа-дале, коллективни форма мастера хIара денна беча балха тIа дукха хIама хувц, хала организаторски функцех из мукъа а воаккхаш.

Долче, дукхагIа торо хул кулгалхочун а инженера а декхараш бокхъонца творчески леладе. ХьалхагIа мастера кхоачашдеш хинна дукха гIулакхаш, масала, бригадана юкъе болх дIабекъар, къахьегама дисциплинача тIахьожам лоаттабар, дукха кхыдараш хIанз бригадира ше ду. Цул совгIа, цо шийна дIатIаийцай технологически тIахьожам лоаттабара цхьайола функцеш, из хьеж оборудоване болх мишта бу, кхерамалеи техника нийса леларга бIаргхьожаб, диспетчерски аппаратада бувзам лоаттабу.

Нагахьа санна хозрасчет йоаггIача бесса лелаеш яле, бригада жоп дала деза материалаш кхоара а продукци дика хилийтара а хьалхара. Бригадин коллективе эттагIа да алапи цун членашта нийса дIа-юха декъа. ХIаьта из дукхагIча хана мастер юкъе ца лелхаш а ду.

Дукха кагий гIулакхаш тIера дIадаларах мастера торо хул смежни цехашцара, участкашцара бувзамаш тоадара дукхагIа теркам тIабахийта.

Цхьабакъда, план кхоачашъяра хьалхара бехктонхаме вола мастер дика продукци хьаярах, къахьегама овсарле лакхъярах, материалаш кхоарах ше кулгалдеча наха алапи а премеш а хьежаярца болйлоашта влияни е йиш йолаш хила веза. Цо хьинаре дакъа лаца веза технологически процессаш дикагIча тайпара вIаштIехьйоахача, участке бе аьшна хьабешача балха хан нормаш оттаеча.

Мастерах виза кулгалхо хургвац цунна мел эша хьалаш ца хилийтача. Масала, цунна тIоагIа наькъаргъяр участкана гIулакх деча служибашца моллагIа хIама сихха къоастаде йиш кулийта переговорни средстваш, кхыдараш.

Бригадир а бригада а

БРИГАДИР... Иа миша хила веза хьагойташ я станочникий комплексни бригадана керте латтача Гудушаури Германа Александровича опыт. Пхи шу да из коллектив вIашагIъелла. Кердача тайпара болх бу ялх бутт баьлча, хьалхагIа хиначул 25,8 процент дукхагIа продукци хьайир цо. Нагахьа санна юкъера даьрхIача хьалер 24.3 процент тIакхийтта дале, алапи 12.3 процент мара лакхдаланзар. Кхоаза совгIа кIезигбеннаб оттаяь нормаш кхоачаш ца ераш. Юкъьаша 16 саг мара юкъеагIанер бригадана, хIаьта хIанз цига ва 26 саг. Цхьайтта говзал йола станочникаш хиина ца Iеш, бригаде болх беш ба крановщикаш, уборщик, диспетчер, комплектовщик. крана кIал болх бер.

Социалистически яхье призовой моттигаш йоахаш, продукци тIа-тIа дукхагIа хьаеш, иа дикагIа хулийташ хьайоагIа из.

Лоацца дувцаргда вай цу коллективо хьабенача наькъах.

1979 шу. Дисциплина теливерааш цIенхаштта бехктонхаме оаяра тIехьара инициатива дIайолаю цо. Бригадех йолча завода положене тIа прогул ярах хIаране къахьегаме лоаца дакъа 0,1 процент лохделга мара белгалдаьдене, цу бригаде из тайпа гIалат даьнначох цхьаккха тайпа премиальни шадбаккхаш лургйоацаш оттадир. Из пункт юкъейиххьар бригада совета еннача предложенегIа.

1980 шу. Станочникий коллективо техникеспя керда, йоккхагIа йола норманш юкъейоалаю. Цу шера бригада КПСС XXVI съезда сийна социалистически яхь йоарже аьйна кхайнарал дир.

1981 шу. Заводе эттара хьалха цо юкъедоаладу бригадокомплектегIа планировани а продукцена учет а елга. Цул тIехьагIа сборка еча деталаш комплектни хьисапе лоаттадарагIа алапи кийле йолалу коллектив. ХIаьта цу шере съезда хьалхарча яхье котъьнларах цунна лу КПСС XXVI съезда цIерагIа йола бригадиха цIи.

1982 шу. Станочникаша юкъедоаладу хIаране балха юкъе дакъа лапарга хьежна алапи дIа-юха декъалга.

Механически цеха кхоалагIча участкера станочникий комплексни бригада хьайича дееза алапи цхьан нарядагIа хьежаду. Планово-учетни единица — бригадокомплект болх бе йолаелча деза бухсошаш хьадаьчунга хьежжа тел мах.

Ерригсоюзан производственни объединене «Красный молот» заводера станочникий коллективашна, «Кхыча участкашкара нах сихха оарцагIбала беза» уйла яр вохко. Цхьабакъда, юхе хьетIадаьхкача уж цецбаьлар ерригга станокаш обработка ца латташ яр. Царех цхьанне тIа уллача каьхата тIа яздаьдар: «Iуйрейна дить сахьат даллалца болх баьб оаха. Iалаьмате чIоагIа кIаьдденнад. Бетта план мишта чакхъяьлар хьахайталаш». Iуйрийна 9 сахьат даьлча самолета тIа вагIаш вар салаIа вода И. Магомаев...

Е цхьаькха масал. 205-гIа станока денаш еш латтар. Цулухьа А. А. Болотников ше массаза болх баьча хьале хIама доецаш висар. Бригадира цунга дехар дир бригадана йолча гIулакха шоалагIча смене сверлильни станока тIа болх бе аравала, аьнна. [illegible] дукъала дош аланаар.

Нах юкъера гIулакхаш къестадарал, керттерчоа уж тIабераобе хара совгIа, кхы а дукха хIама да цун бIарг дIакхача безаш, цо йоаийо яха дергдоацаш болх юкъагIа ца боалийташ инструмент, записной оатхалаш. Кхы мел эша хIамаш бригадира хилийтара оарцагIа ца ваьлча валац Г. А. Гудушаури. ХIана аьлча, шоалгIа латтар — хIара саго дечун учет лелайо коллектива низ мелбой хьогI? ХIаране кхетаду, ше дама уххагIа йола алапи дIахоацача дар доворхила. Бригада болхлочо ду алапи-и бIарчача коллектива карагIаьна царех дуча премей чотагIа доккхагIа ма хулий, нагахьа санна станочнико оттайъ задания кхоачашйой. Нагахьа санна задани тIехкхоачашйой — из дукхагIа хул, кхоачаш ца йой — [illegible].

Бригадай чувоагIача хIара саго беча балха дукхал-кIезигал бригадин алапена IаткъаIш хиларо къахьегам коллективни формагIа вIаштIехьбоаккхача нийслу цIенхаштта проблемаш къестаю. Деррига дIадаьлча а, социалистически яхьа керттера принцип — хьалхьоалхьа вIашц нийслар — йизза чакхъяккха, бригада юкъе яхь йоаржае, котвьнлар белгалве йиш хулийт цо. ХIаьта керттера дар сенах латт аьлча, из латт хIара станочника шийна балха моттиге ерригтача торонех пайда эцара вихьъ ыьабеллаш хиларах. Боах цу тайпара беро соахка укх хана хиннача нийсача бригада къахьегама овсарле итт процентал совгIа лакхйир. Укх шера 11 бетта итогегIа заводе йоргахча социалистически яхье котало яьккхай цу бригада, хIаьта Ерригсоюзни производственна объединенерча яхье шоалгIача туре юкъе а яхай. Белгалдаккха доагIа, дукхьйа соахка станочникий комплексни коллектив цехе бархIаза котъьнналга.

Дукха моттигаш хинна шиё задани кхоачашъяь кынначул тIехьагIа станочникий бригада шиё доалахошта новкъостал дир.

Цхьаькха хIаманца а белгалйоалаш я Г. А. Гудушауре кулгалду коллектив — участкагIонна бола дерригга болхлой цу членаш ба. Иа-бола беш цхьабола нах хилар вIалле а а IаткъаIц барт болча бригадана. Шоай балха моттиг цIенъе, крана кIал болх бе теза хетац укказа.

— Нийса дий-хьогI лакха говзал йолча станочникашта чоалхане йоаца цу тайпара операцеш кхоачашъелга тIадехкар? — даьттар ваха бригадирага.

— Из оаха дац тхоай керттерча балха IатткъаргдолашI — уйла ца еш жоп делар Г. А. Гудушауре. — ХIаьта массанахьа лостам, порядок хилар а дац кIезига лоархIам болаш гIулакх.

Цхьаболчарна хета тарлу станочникий комплексни бригадана кхычарел дикагIа дола хьалаш Iалашдаьд, аьнна. Дацце а дахдаI Цунгарча станокех 40 процент гаргга ярах тхьаь шерал совгIа болх беш я. Станокаш, электрооборудовани йолаш моттигаш хуа укказа а. Цхьабакъда, механика а энергетика а служибаша хиннаьа профилактически гIулакхаш чакхдахарах укх шера дукха кIезагденнад балха тIа хьовзамаш хулга. ХIаьта аварех хулаш станокаш сецаелга цIендаь дIадаьккхад.

Массанахьа санна нах кхыдола балхаш де хьежабеш, памогаш хинна яра ца йоалаш моттигаш хул Г. А. Гудушауре бригаде а. ТIаккха, шеко йоацаш, гIулакх чоалхане дера. Моттигаш хул кьаара ца каьннача цкхан сага меттел шийне болх бе безаш а. Из хул памогаш хинача е къучахьа ваьнийтача станочника операцеш керда оттабьрий дика а сиха а кхоачашъе кулг шаьр ца даларах. Нагахьа санна, бригадерча нахах 80 процент бараша смежни говзалаш Iомаьйле, берригача болхлоашта уж Iомае дерхIаш ца бригадир.

Бригадира болх лерттIа вIаштIехьбоаккхача геттара лоархIаме я хIара оршот дийнахьа хулаш йола производственни собранеш. Цига бригадира цIераш йоах тIехьабусарий, белгалдоах кIира дуалийта гIалаташ, болх дIахо тоабара де декараш.

Вай юацача бригадага диллача доттагIал, вIашц гIо дар, вошал яха дешаш къаьстта шоай маIан долаш да. ВIалла оазабезам ца беш хIаралегара доагIар хьадехаро къахкол лакха овсарле йолаш къахьегара эша хьалаш.

Шиё составага диллача интернациональни я бригада. Бригадира а партийни группа а шоашта могар ду тайп-тайпарча къамех болча болхлой барт, коллективизм кхы а чIоагIъяра. Цхьана экскурсеш, культпоходаш яр арахьара «начделла» хIама дац укказа. Шоайла вIашц хьоашалIа аьар, бригадерча моллагIча сага белгалдола ди массане цхьана деэдар, шоайла зедел леладар, эшшача гIо дар — деннара гIулакх а хинна дIаэттад Г. А. Гудушауре керте латтача бригаде.

Г. А. Гудушаури бригада.

М. ПЛИЕВА сур.

лентив дикагIчарех лоархIаш хилар, цун кулгалхочоа коммуниста Г. А. Гудушаурена карагIдаьнна хIама лархIа деза. Из иштта хиларах тхо цIаьхха а тийшар соахка бригадир могаш воацаш йиннача кхаь-биъ бетта. Цу юкъе бригада гIулакхаш хоалуш телхар, бальхара дIабаьлар цхьабола кадрови болхлой. Хаттар отт: хIана нийсделар из? Хетаргахьа, цун керттера бахьан дар воккхагIа волча мастера а кердача бригадира а Г. А. Гудушауре лелаль организационни формаш тесса йитар. Масала, «пятиминуткаш» — коллективерча гIулакхех информаци ю совещанеш — чакхъяхацар, вахагара доагIар цIенхаштта хьадехацар. Цудухьа тIалха йолаелар дисциплинах балха тIехьабусар, цхьаболчар шоай заданеш кхоачашъяцар, къахьегама овсарле лотъелар, долче, алапи а кIезигагIа эдар. ТIаккха бригадера дIадаха баьлер кадрови болхлой.

ДIадахача шера ноябрь бутт чакхбоалаш балха ваьлар бригадир Г. А. Гудушаури. Цу шерара декабрь, 1983 шера январь, февраль дIабахар бригаде хьалха хинна порядок юхаметтаоттаеш. ХIана из де дикка халагIа дар, хIана аьлча, дIабахача къаьнача болхлошта когаметта хьанийцабер ньопадараш. Бригада советах, партийни группах, къахьегама ветеранех вогIIортолга а еш коллектива барт юхатоабе мегар бригадира. ВоккхагIчар новкъосталца иза болаш, говзала кьайленех кIоаргагIа кхеташ боагIар кагирхой. ХIаьта хIанз шоай хьехамчел хIама вогIа болх беш а бац.

Шийна тIадилла декхар партийни бехктонхам кхетабеш кхоачашдарца шиё коллективе дохкха сий даьккхад Г. А. Гудушауре. Бизза моральни бокъо йолаш ва из хIаранегара доагIар хьадеха, чаккданхка из мел хала дале а. Эттара хьалха балха хьавоагIа бригадир, тIеххьарчунна мара чувоац. Нагахьа болх ихы а дикагIа вIаштIехьбаккха безам бале, нагахьа санна тахан хьайна нарагIаьннчох кхо кхоачамбеш веце шортта корадоагIаргда, уйла е.

Г. А. Гудушаури аьхха организатор хинна Iац, из ва бокъонца вола коллектива интеллектуальни «дирижер», аьзза хьехамча. Цуц доп, цун дехар (цIогIа детташ командаш телаш вац из) бригаде мел волчоа закон да. Нахана беча балха цун керттера метод — саббаре саг дIаккхетавар, цох тешаш бехна хилар.

Уж цун дика оахалаш йизза хьагучайоах укх масало. Соахка февраль бетта, бригада гIулакхаш, лакхе ма аллара, тоадала доахкача хана салаIа заха путевка елар фрезеровщика Магомаев Ибрахьима. Литейни цехера хIетта хьайттар заготовкай парти, хIаьта Магомаев кхоача Iуйрайна салаIа водаш вар. Станкаш обработка ца еш йитача бригада из дIанхоачаргбацар «программа нIалхаръяккха». Хьалхара смена чакхйоалаш, фрезеровщика хьатIа а вена гIулакх долча тайпара дIадийцар бригадира. ШоалагIча смене болх бе юхеIийра Магомаев, Г. А. Гудушауре дехарагIа юхейисар мостовой крана машинист П. Л. Сальченко а. Фрезеровщика а крана машиниста а йиллача хана совгIа болх барах шоашта фу дургда вIалла хатта а хиттанзар. Бригадана, гIулакхана дезаш дале фуннагIа де кийча ва цу коллективера хIаравар.

Iуйрайна хьабаьхкача дог дехар бригадира цеха начальника: станокаш шоаи лаьттача латташ яр. «Тайпа болх баьб» — дагадехарча, бригадин формагIа болх вIаштIехьбаккхаро эттара хьалха дIадетар фуд аьлча, иа да «готтига моттигаш» оалаш яраш йоацаш ерригача коллектива болх шаьрра, боаррамагIа дIабахийтар. Из де ца моге бригадин форма кахата тIа мара хургьяц. Докхий хабараш а ца дувцаш, «объективни» бахьанаш дехаш кIалхара вала а ца гIерташ, наха овсаре къахьегаргдола наькъаш лехар да бригадира керттера декхар.

Алапи — хIаране хьадечунга хьежжа

ГУДУШАУРИ Герман Александровича хьалхлелца балха тIа бран ярах, къахьегама дисциплина телхаярах КТУ (хIаране къахьегама юкъехь дакъа) кIезигагIа дIалоархIа нормативаш юкъейоалаяьй бригада коллективо. ХIаьта хIаране КТУ йоккхагIа е дIаэгIа хилар геттара лоархIаме да бухсоццача кхаьчача хIара сдельщика даьр белгалдара а бригада къахьегама эффективность айяра а. ХIанз, бригада КТУ юкъейоаланьчул тIехьагIа, хIара операцегIа йола нормаш кхоачашъелга да керттера лерхIар. Къахьегам коллективни хьисапе вIаштIехьбаькка бале а, шоаш даьккха алапи цу тайпара дагарду болхлоша. Цхьа-дале, цо а, шоалагIа-дале, бригада юкъарча алапена юкъедаьна делачоа хIаранеца шо-шоай заданеш оттаяро а белгалду болхлочо къаьстаме лоаца дакъа. ХIаьта, хоза ма хиллара, даьккха алапи бригадана дIадекъаро коллективна члений къахьегама хьинара а инициатива а стимулировани еча керттера моттиг дIа ма лоаций.

Бетта йоагIа производственни задани а бригадокомплектагIа доагIача алапей фонд а хьанийцаза дийнахьа а бетта а доаккхача валапега хьежна бригадира дIа-юха екъ заданеш, производства боарам мел массел дегIабоалабе беза а хьежаш. Бригада юкъарча копилкана хIаране юкъебахьа беза алапи заданех бола из боарам бе хIара станочника хьинар совдоаккхар. Цу даькъе ше фу ду хIара станочника ха йиш я бригада вIашагIа а йоалаелхьа операцегIа хинача расценкашта хьежача. ОперацегIа йолча расценаех цо доаккхача алапега хьежжа я хIара сага КТУ.

Укхаза шек хаттар отт. Нагахьа санна бIарччача бригадана дур хьальча бригадокомплекташка хьежжа, къаьст-къаьстача операцегIа йолча расценкашка хьежжа дале, алапе дIаюха декъара а фактически хьалаьккхачох а юкъе вIашдухьаленаш йий-хьогI? Цхьа дале, станочника дакхка деаш хиннари цо даьккхари дIалоархI, цо хьаьокх бригадин алапена сага юкъедихьар, нагахьа санна бригада вахара нормаш цо йизза кхоачашъяьяле цох дакъа доагIа цунна. ШоалагIа-дале, самоконтролах цо даьккхар бригадин копилкана юкъедода. хIана аьлча, нарагIа дIакъоалача хана иа йисте яланза йола оатхалаш шоалагIча бетта юкъейолх.

Уйла е а къоастаде а деза дешаш

КЪАХЬЕГАМА коллективни формаш дегIайоалаеча «Красный молот» заводе белгалйира система хьахиннай. Кхыча предприятешка е санна болх беш я директор керте латташ йола заводской комисси. Цун на юкъебоагIа специалистий, функциональни подразделенеш, общественни органий кулгалхой группа. Парткомо чIоагIъяьча планагIа болх бу комиссе. Цехашка коллективни формаш шерагIа юкъейоалаяра бехктонхаме ба цехий начальникаш.

Бригадаш дегIайоалаелга чоалхане, дукха оагIонаш йолаш гIулакх хилар. Къахьегам кердача тайпара вIаштIехьбаккхилга ерригача предприяте цхьатерра ца леладича производства боарам алсамбоаккхача боагIаш болабе пайда бе йиш хургIйоанилга тернал а деш, из боах беча хьинаре дакъа лацанза ерригга моллагIча тайпара дела а цунца гIулакх доалIаш йола ерригга функциональни службаш.

Из лоархIаме болх боагIача бесса лелабара масал гойт 1975 шера дена цу тайпара бригадаш вIашагIъехкача мехкдаьтта аппаратура заготовительни а сборочни а цехо. Цига бригадаша дика толамаш даьхад, шоаш дикагIча оагIорахьа къа а хьехкай. Цунна цхьана цар цхьайола проблемаш а оттайир.

Масала, цу бригадай опыто хьагойтар локальни хьисапе коллективни формагIа болх беча бригадаша дукхьал цу участке мара эффект ца лулга. Вай лакхе ма аллара, Г. А. Гудушауре бригада шиё болх эргабаьккха тоабеш я. Цун члений хьинар лакхлу, цо деталашта сихагIа обработка ю, уж сборочни участке комплектно дIател. Цхьабакъда, кийчъеш йола станинаш а корпусашта эша дукха доаца кхыдола деталаш а мара арахецилга алсамдаккха могаргдац цунна. Кхыметтел из де а йиш хургьяц, нагахьа санна кхыча участкашка уж дукхагIа хьеччу ца лой. ХIаьта предприяте юкъера толам баккхара технологически шоайле вIашц ювзаеннача ерригача участкашка синхронно къестаде деза къахьегама коллективни формаш вIаштIехьъяхара а эргайоахаш тоалра а дешаш. Нагахьа санна из ца дой, хьалха кьнача бригадана могаргдай смежни участкашкарча къаьнача формаштара карара яле. Цо бригада юкхтIехьашка теттаргья, нагахьа санна боаде а пайда хайра барбац. Цхьадолча даькъе из доша кIезий-дукха къоастаду смежникашта юкъе корта болаш социалистически яхь йоаржаяро.

Цу тайпара вIашдухьаленаш дIаьдъяра ерригача технологически дIанарагIа бригадаш дукхагIа хилийтара йоаххо е еш инженерии, экономикана, планировани, НОТ, функциональни службаша, цу цхьан хана производстера «готтига» оалаш йола моттигаш дIайхара къаьстта теркам тIа а бохийташ.

Шиё лоархIамега диллача цу проблемаша айха дувзадена да бригадираш хьахархара а балха тIа дIанийсбара а дош. ХIана аьлча, шаьра хош да, йоагIача бесса эксплуатаци а йича технически средстваш мел дика хиннаяр аьвеа цар боагIача бесса пайда лурбоацилга. Долче, бригадай ерригача торонех пайда эцар тийша да бригадирех. Уж нийса Iомабарих. Из гIулакх даим шоай теркама юкъмоттиге лоаттаде декхарийла я партийни организацеш. ХIана аьлча, дика бригадир лаха а хьалххеве а геттара хала долаш. Болх овлаи тIара тоабе безам болаш вай дале, беррига бригадираш шоашта тIалатта бехктонхам кхетабеш, нах шоашта тIехьабаха хош, кердача тIанхуш, инженерии хьисапе уйла е хоаш хила беза. Бригадашкара нах, къаьстта а бригадай советий членаш боаллаш, дукхагIча даькъе царех нийсбе беза керда бригадираш.

Къахьегама коллективни формаш юкъейоалаярца дувзаденна подразделенеш, предприяте кулгалхошта мах телара проблемаш хIанз а къоастаьяц.

Тхона хеттачох, бригадаш вIашагIъехкача хьалашка наьха санна теркo е езаш хIама да планировани елга а хозрасчет юкъейоалаелга а. Дувцар алхха технико-экономически планировани хинна ца Iеш, оперативно-производственничох а да. Планаш белгалъеча хана нийсагIа хургдар уж пхе шера лаьрхIа уттайча а цу хьакъсаьяра йоагI-йоагIаш йола цифраш бригадашка дIакхачийтача а. Цо бригадай йиш хулийтаргьяр къахьегамга дIадодар лохдара а овсарле лакхъяра а эша торонаш гучаяхара ханнехьа оарцагIъяла. ХIаьта планировани ярем стимулировани ярен хIанзара практика из дара бригадай безам тIабохийташ яц.

Боля ца беш йоаю ха кIезигъяра чотагIа арахецара продукци алсамъяккхара цифраш хIанз дIакхоачац предприятешка, отделашка, цехашка мара. Цитта хад из вIы. План цифрашца ювзаць — хIама хьадечунна — бригадана. Из Iаткъ балха эффективноста.

Цехашка оперативно-производственни планировани ярга къаьстта хьежача нийсагIа хургда. Бригадокомплект оалачоа уйла ца еш а йоаггIаш йола кийчо ца еш а планировани яро зе де тарлу. Ховш ма хиллара, балха хана структура керттерчох а (машиничох) гIонна йолча а дах латт. Бригадокомплекта йолча гIойленна станокашта переосниcтка елга арахецача продукце дукхала Iаткъа тарлу.

Из ца хилийтара фу дича бакъахьа да хIаьта? Хетаргахьа, нийсагIа хургдар вIашц тара дола е цхьан тайпара дола деталаш партегIа арахецаргдолаш балха моттигаш кийчйича. Бокха пайда баргба деталашта а узлашта а унификаци ярах, групповой обработка елга юкъедоаладарах.

ХIанзачул тIехьагIа дукха хIама да дезаргда бригадашка хозрасчет юкъеяхьара. Укх сахьата бригадай йиш яц материальни а энергетически а ресурсаш кхоара лаьвъе декхараш тIаайде. Цун керттера бахьан — энерги, тоIадаь фо, Iы, кислород, кхыдар дIаоахаш укхийт хьахьокха счетчикаш цехашка мара ца оттаяр. Ерригга участкаш цу хIамашца Iалашъяра тайп-тайпара дукха прибораш эшаргья. Уж маца хургьа тахан але хала да. Цхьабакъда, хIанз ерригга торонаш а инструмент кхоарах стимулировани е. Цу гIулакха энар да инструментах пайда эцара учет эргайоаккхаш тоелга.

Хозрасчета эгара лакхерча формах — подрядах хайра пайда эцац предприяте, поставщикий дисциплина лохача боараме хилар бахьан долаш.

ОагIув кийчъяьй тха штате воацача корреспондента, «Красный молот» завода инженера

С. ЦУРОВА.

Дикоча нахах

Сатем боаца саг

Советски района Улус-Керт яхача юрта юкхе дIаегIай къона сомий беш. Ерзак даттача гаьний ткъовронаша керда кIай дуккхар тIадийхад. Хадданза делхача лайво къайлаьлхай уж. Цхьа трактора кнагашта цела дахча догамашта тера хет хIанз Ширванена уж гаьнаш. Нш хьайийллача мехо чуенача лай чоадоаша хьалъюз трактора кабина. Юхь тIа яшараш сиха кулг хьекха дIа а яьха, кIорвенна хьеж на фальгашка ювцачов тараластача цу бешага. Къийола дикагIа бригада хьоахайнча цига гIоргвацар из хIанз болх бе. Тамаш а яц. Беша ягIа кIара га бера санна Iуьал деш хьалкхеьай цо. Цудухьа беш юкъча сагах тийша йита карагIдаргдацар.

...Бера хана дена бозабелар Мусаев Ширванена нхаш леладечун болх. Цудухьа боарам боацаш гIадвахар из 1954 шера духхьашха, цхьанне a новнъостал а ца деш, ше трактор дIалаьллача хана. Цу хана дена ше каралаьца гIулакх дукха дезаш, цун къайленаш кIоаргга йовза гIерташ хьавоагIа Ширвани.

1957 шера Советски района «Ленинский путь» яхача совхоза Улус-Кертерча кхоалагIча отделене трактористалла болх бе воввелар из. Восешка укх Улус-Кертерча отделене кхаш. Юкхьанца царех дуккхагIдараш кIотаргаша, хедалыче гаьний юкхаша динъа дар. Цхьа новкъосташа цхьана уж дIальхар, ахар, лаьтта хьаьндир цо. Тахан цига я сомий бешамаш, кхееш я хьажкIаш, дIадув баьдадараш, тхьамка.

Болх бе дIаволаевенна дукха ха ялалехьа кхетадир Ширване дикагIа доал мел ду лаьтто лу беркат докихагIа хулга. Къахьегама тIера вола из халонех кхераш вац. Уж эшаар цхьа декхар лерхI цо. Цу хьакъехва къаьстта белгала дар 1971 шу. ВIаьгентар совгIа долча кхай тIа хьатIаьнна хьажкIаш ца техка юшайир. Цхьабакъда, Мусаева звенора нах бохандар. Кулгалхочунгара масал а эцаш, салаIар фуд ца хоаш дийнахь а бус а къахьийга кIалхардаькхар хьажкIий ихa. ХIаьта цу тIара дика кьувкъам чу a бера.

1976 шера сомий бешамаш дIайогIа лаьрхIар Улус-Керта. БоккхагIа бараша дувцаш хезадар Ширванена шоай юрта а гонахье а башха дика бешамаш хиннилга. Цудухьа геттара доккха данъа лаьцар цо гаьнаш хIайогIача. Из болх беча цунна тIехьакхе могаш цхьаккха механизатор вацар. Отделене меттел совхозе а яхье хьалха латташ вар Ширвани. ТолашагIа барех цаI ва хIанз а. Цхьабакъда, цхьа а цхьа балха гIулакхех а дувцара дукха тIера вац. ДукхагIа цхьа новкъостех дувц.

— Цунца цхьана болх мел бечар, из мел воввачар сий ду цун. Хьаьнала къахьегамхо хиларал совгIа, нахаца та хоwш, оздий саг ва из.— йоах Ширванех инженера А. Адамова. — Йоккха опыт йолча цо техника Iовзе гIо ду къонача механизаторашта. Цхьайолча хана царца цхьана дIа а этте трактор тоаю, мишта, фу де деза царна дIа а хьехаш. ХIаьта цун цхьа йолчо-м сона дагадоагIаш дац а дьаккхадац болх бе кийча йоацаш. ДукхагIйолча хана къонахчарца хул хьехамча.

Iай механизаторий сатийна вахар дIа, аьнна хет цхьабераша. Цар лелаю техника тоаяь хилча иштта лархIа а йиш я. Цхьабакъда, сатем боаца Ширвана болх ца беш Iе хоwш вац. Кхай тIа, ферме бе болх ца хилча, цхьацца хIама деш мастерске кул из. Цудухьа цун трактор болх бе массе хана кийча хул.

Шовзткъа шу даьннад по юрта боахаме болх бу. Цун хьаьнала къахьегам дуккхаза белгалбаьхаб сийлен грамоташца, совгIаташца. «Социалистически яхь котало яьккхар» яха массехк знак еннай цунна.

Хадданза ткъаь шера херж из Улус-Керта юрта Совета халкъа депутаталла. Наха цхьа бенна тешам массе хана сийленца кхоачашбу цо. Юрта боахаме деча балхашта тIахьожам лоаттабара юрта Совете вIашагIъеллача комиссена юкъевоагIаш ва из хIанз.

Хьаьнала къахьегамхо, хьинаре общественни хиларал совгIа, дика дезалхо а ва Ширвани. Цхьа цIен наьаца, совхоза тхьамка кхедеш йолча Марема ворхI бер кхедаш ва из, балха тIера, наха эхь-эздел хургдолаш.

...Ширване трактора мотора тата хьахоз сомий бешаре, Iай а шортта де хIама корадоагIа цунна.

С.-М. ЯСУЕВ,
Советски района Улус-Керта юрта культуре ЦIен директор.

Кхом бе мехкдаьтта продуктай

БЕРКАТЕ КЕРДАДАР

ДоагIачул дуккха дукхагIа мохьаш дIа-юха кхухьаргдола йIаьха поездаш вIашагIъехка йолаяларца дуьзадения тепловозехи электровозехи ма могга дикагIа пайда ийбара керда технологи юкъейоалаяьй. Пайда ийбе болабаьб кердача техникех. Цхьаш я керда радиостанцеш, балха юкъейоалаяьй поезда автоматически тормозашта тIахьожам лоаттабергбола устройстваш. ЙIаьха поездаш вIашагIъехкача а уж дIа-юха кхувлача а эшаш йолча составительски локомотивни бригадай, вагонашка хьежарий балха структура вгальккха хийцай.

Грозненски машиныкъа отделене керда кхоачамаш техкад сихагIа йIьхен деза мохьаш тIадолен поездаш чаккхъювлийтара. Цо боккха лоархIам болаш резерв я доагора - энергетически, материальни, къахьегама ресурсаш кхолра.

Дуккхал дIадахача шера Гудермесски локомотивни депо дуккха дукхагIа мохьаш кхухьаргдола йIаьха поездаш вIашагIъехкарех кхьча балха тIа хьожае йиш йолаш 250 локомотиви цар бригадеи мукъальниай. ХIаьта хIара поезда мухь 1981 шера дIа-хьа бихьачул 114 тонн дукхагIа хилар. 1983 шера дуккхал кхо бетта кхьачахьа балха хьожае йиш йолаш мукъаллийтар 375 локомотиви локомотивни бригадеи, хIаьта 1982 шерарчул хIара поезда хьош бола мукъ 127 тонн дукхагIа ба.

Кхоачашбаьча балхах хьажа йоалаяьча цифрех хIанз а йиззa йола даннеш лархIа йиш яц. Укхаза лархIа езаш я укх тайпара йола расчеташ: локомотивьаш ца хиларах, поездаш чаккхъювлийтар во вIаштIехьдаккхарах вагонаш сеца латташ йоаккха ха, мукъадаьннача наькъашка йолча мел поездаш дIа-юха яхийта йиш я, иштта кхыдараш.

Иштта расчеташ а еш, обработка йойл, поездаш лелача доаха къахьегама толамаш дуккха дикагIа хургда.

уж кердадараш балха юкъехувла доладалалехьа хьалхарча хамарчул.

Дербент — Астрахань, Дербент — Мин-Воды яхача полигонашка йIаьха поездаш чаккхъювлийташ йолча цхьайолча перегонашка оттаьй «Понаб» яха устройство, цун йIовхала датчикий торо хул букеаш чархаш йIохъеннай ха.

Буксаш йIохъяла йолаенналга хьа а хьокхаш, уж малагIча вагона малагIьяраш я хьагойт «Понабо», дежурни оператора автоматически телетайпни къахатага гIодаa.

Гудермесски локомотивни депорча 170 машиниста боккъо вниай норьнагIа йоагIачул тоазеи кхоазен йIаьха гIа йола поездаш лелае. Цар дика гIулакх хьаллаца гIерташ я дукхагIйола локомотивни бригадаш, цар опыт шерра Iомаеш а я.

Поездаш дIа-юха кхувлача кердача технологех пайда ийбарах хIара поезд дIа-хьа югача итт процентага кхачалца электроэнерги дизельни доагори кходе вIаштIехьдоал.

Дизельни доагор кходара тIехьа лоаттабеча къовсаме IалаьмаIе дика ка йоалаш къахьегаш бола машинисташ итташ ба депо. Царех ва 10800 килограмм гаргга дизельни доагор кходаь машинист А. А. Губанов, 1586 килограмм дизельни доагор кходаь машинист С. В. Грешит, 12500 килограмм кхоль вола машинист Г. И. Дробышев. Кхы дукхабараш а. Дукха ба укхаза нормал дукха дукхагIа электроэнерги кхоеш бола электровозий машинисташ а. Укх шера машиниста А. И. Можарова кхолий кхойтта эзар совгIа киловатт-сахьат электроэнергиа, машиниста П. К. Бабышева — 12850 киловатт-сахьат гаргга, электроэнерги, Ю. Я. Иванова — 11230 киловатт-сахьат. Уж сацна берий ихь дукхане а шераш яха йиш ю.

М. СТЕПАНОВ,
Гудермесски локомотивни депо начальник.

Оаха яздаьчун лергIа

«Тараз халхадоах»

1983 шера 3 декабре «Сердало» газета тIа-араьлар «Тараз халхадоах» яха материал. Цу тIа дувцар Ачхой - Мартановски района № 2 йолча тика заведующе Черкигова Нуржанас тараза тIа хIамаш Iотта а тувсаш, из хала а доахаш ийдархошкара ца доагIаш дола ахчаш доахаш хиларах. Иштта шоашта нисса йолла хIамаш лоаттадаш хийнаь цу тIика чу латIе цхьацадола болхлой а ...

Цу хьанъехьа редакцега жоп дайтад Нохч - ГIалгIай потребсоюза председателе Х. М. Гуржиханова. Цо хоам бу:

«1983 шера 3 декабре «Сердало» газета тIа араьнна «Тараз халхадоах» яха материал йийцай Ачхой-Мартановски райпо правлене шерачьхача заседанен Нохч - ГIалгIай потребсоюза торговое управление балхлой производственни совещанея.

Ачхой - Мартан яхача юртарча № 2 йолча тика заведующе Н. Черкигова балхара дIаяьхкхай, хIаьта советски торговле бокъонаш телхаьча вокх тика болхлошта дисциплинарни ооцIорахьара чIоагIа бехк баьб.

Ачхой - Мартановски райпо кулгалхошка дIахайтед цар шоай торгови предприятей балха эсала тIахьожам лоаттабелга. Цудухьа уж декхарийла баьб шоай къахьегама коллективашка кхетаме балх чIоагIбеш тикашка торговле бокъонаш телха ца яйташ лелаира массаза а тIахьожам лоаттабе».

Къаьстта дика къахьегаш чакхдаьнхар дIадаха шу «Чечингеельстрой» треста ПМК-821 Андиев Султана кулгалдеча гIишлош участка коллективо. Шера план хана хьалха кхоачашйир цар.

Къаьстта дика къа а хьегаш, шера тIакйца хинна социалистически декхараш тIехкхоачашдаьрех я Абдулаев Хьусейн Чимаева Iалайие клетникий отделочникий бригадаш, Ибриев Сайкудина кулгалду каменщикий бригада.

СУРТА ТIА: дикагIбола гIишлошхой С. Шахтамирова, Хь. Абдулаев, Р. Эдильсултанов, В. Шашмаев, бригадир I. Чимаев, Р. Бецичев, С. Ибриев, А. Дакаев, Я. Турусва.

И. ПЛИЕВА сурт.

Доазол дехьара

КЪАЬГА А ХОЗА А КУЦ ДОЛЧА ГАВАНА ПАНОРАМА (СУРТА ТIА) — КОРТАМУКЪАЧА ГIАЙРЕН ТIА КУБИНСКИ РЕВОЛЮЦИЙ КОТЪЯЬЛЧА ГIОНЕ ХИННАЧА ИСТОРИЧЕСКИ ХУВЦАМАШТА ДОЛА ТЕШАЛ ДА.

Пренса Латина — ТАСС сурт.

АПН корреспондентаца хоамаш ду

АРГЕНТИНА: ХУВЦАМИЙ ШУ

Массанена хоза йолаш я Буэнос-Айреса центр — Республика майда. Укхаза, 11 миллион саг вахача города кертера транспортни артереш вIаши тIехьювлача латт 1936 шера аргентински столица йилла 400 шу дизаре сийне догIа 72 метр лакха обелиск. Боад боллашехьа майда сийрдайоаккх басарий калейдоскопо. Сийрдаьнначa витринашта тIаккетт хадаш доацача хи тоатола хьисапе, укхаза бахача наха доккхал а деш оалача тайпара «дунен тIа эггара шерагIа йола улица» — йоаз йIеIагIча шерагIа улица тIа делаш йолча автомобилий сердал.

Республика майда яр, шеко яц, дукха хи йоацаш мехка чакхъьлнача хорамий кампане центр а. Укхаза, обелиск латтача, йора шоай керттера штингаш мехка къалхле лелаеча цхьа политически парте — Гражданский радикальни союзеи Хустисмалистски партеи. 1891 шера кхаьча хьалхагIа цIа хьаккхачо шолгIаре луш керттерча дIьяхье бахача наькха юкъера, буржуазни тIоаннеш; 1947 шера цIа хозача политически лелтела Хуан Доминго Перона (1895—1974) хьаьчаш шоллагIчун социальни база я къахьегамхой дукхь-дукхь группаш.

ТIеххьарча итт шера дукхьашха даь 1983 шера 30 октябре хиннa хоржамаш долаш, аргентинцаш харжа везаш бар президенти, вице-президенти, къаман конгресса депутаташ, Iаьдала провинциальни муниципальни органаш.

ТIеххьарча ворхI шерен ах шерен мехка доал деш хилар пачхаьлкхен переворот а яь Iаьдал бе делла тIема гIулакхаш тIарча оттаьнь режим. Цу хана Iайра дуккха цIенхаштара, тIехьа а ца доахаш къестае езаш йола проблемаш. Катастрофага кхоачаш йола инфляци, ахкдена мехьаш (шера дIь бIаь процентага кхоачаш!), балхале, чубаха моттиг йоацаш бола IалаьмаIе дукха нах... IалаьмаIе йIаьхий Iалама ресурсаш, талант йола а чIоагIа къахьегаш дола а халкъ дола мохк ба Аргентина. «ХIанад, — хеттар Буэнос-Айресе дукхханеша, — цунна дуккха-дукхагIа болча бахача наха хила йоагIаш йола вахара торо Iалашъе цамагар?»

ТIема гIулакхаш тIара берий Iаьдалаша «терроризмах дуьхьаларча къовсамах кампанеш чакхйоахаш дIа доацаш байра вэшраш бола гражданаш. Цу кампане цIерагIа саго оалаш хIама а доацаш хьувкаш яр цигагIа дIа а кхуьхьаш нах боабеш хинна аьттечхьарча экстремистий бандаш. Ца я ихы цхьаькха аргентинашта чIоагIа Iатгъаш йола проблема. ХIара ерауя дийнахьа президента дворецa хьалхашарча майда тIа гулду правительствагара жоп дехаш бола кхалнах: фу хиннад цар кIантех, моароех, къонгий къонгех?

Цудухьа кхетадаш да, нах демократи юхаметтаоттаяра дуьзаденна дика хувцамаш хиларга догдоахаш хилар. Цар чIоагIа лелуэгIар кортамашта найчо еш хиннача хана президентала баха гIерташ болча кандидаташа яьча заявленешка (вернга а 12 цар укх) вIаши ийсдора цар могадеш хинна мохк кризиса чуьга арабаккхара наькъаш.

ТIеххьара а котъьлар Гражданский радикальни союза парти. Цун кандидат Рауль Альфонсина тIехьаьнтар шийга ю пост къувсаш хиннарех керттера Хустисмалистски парте вокхьх Италo Лудер. Кхаж тоссача данъа лоацаш хинарех 52 процент нах шийгахьа а баьха. Радикалашка кхаьчар иштта къаман конгресса депутатий палатере дуккхагIа йола моттигаш а.

Хоржамех хилар Аргентина деррагача демократически кийай толам. 10 декабре Iаьдал кердача правительствага кхаьчар, хIаьта тIема гIулакхаш тIара берий режим политически сцена тIара дIаьлар. Мохка доал дара конституционни парламентски формашка балар къахьегамхоша шоай бокъонаш бахьан тIагIертта лоаттабеча къовсамах буксошкаш хьахинна хIама да.

«30 октябре халкъа а аргентински демократе а исторически котало я, — аьнна Аргентина компарте къаман секретариата заявлене тIа. — 90 процент совгIа нахa дIа-тIазназар диктатура, пачхьалкхен перевороташ, олигархически - империалистически реакци. Цар чIоагIа «ак» аьлар нахага политически бола кхахьаре, дискриминацена, нах боабараш шагIа кхахьарен, чIоагIа «ак» транснациональни хулламашта».

Аргентина политически процессе деIаахарга чIоагIа теркам тIаббахийта бIаргхоабаш ба деррига дунен тIа, хIаьта эггара къалха дуккхача латино - американски столицашка. Буэнос-Айресе Iаьдад демократически хержача президентага дIадалар — лоархIаш Аргентина доазонел арахьа боалаш йола событие я. Къаьстта лоархIаме я из дуккхача мехкашта доал деpаш Вашингтоно хьаллувцаш бола халхьашта дукьалаш диктатураш болча Латински Американа. США прессо чIоагIа рьаза а йоацаш белгалдоах континента эггара йоаккхагIчарех цаI йолчо пачхьалкхен чу хулаш латта демократически хьувцаш лолакошта «кхераме хьокхам» хила тарлуш хилар.

Хоаш да, США доазонел къулбехьа дадача мехкей, Аргентина а юкъера ца йоакхаш. КIай цIа цхьа цIентIехьашкe, вешта аьлча, вIалла хIамах эхь хеталга а йоацаш цхьа хьаштдар леладе йиш йола моттиг лерхIа Iамь хилар. Дуккхал цхьа масал: «Эйджент оранж» оалаш йолча химически продуктана — из цхьа чаме ВIашагIхийттача Штаташа Индокитае джунглеашта дефолиация яра а вьетнамски патриоташ бомбара а пайда яйбаь дIохьаж доалла вещество, Аргентине экспорта дIаухийтилта вIаштIехьдаьккхад къулбаседа американски монополеша. Из лоаттаю моттигерча рыкашта керда упаковка а юртбоахама культураш та зе деча хIамашка къовсам лоаттабара йолча средства хьисапе. ВIашагIкхийттача Штаташа шоашта чуьльхха укхалIенонна а гонахьарча гонна а геттара кхераме йолча цу продуктах пайда ийбелга геттара соцадаьд.

Наха цхьа-те Аргентина шоаех дунен политика режиссераш баьраша цхьана хьовлаьча саг хьагаш воацача роли? Хьагучох, раьза яц. хIаьта из кхетадеш ба малхбузехьарча столицашка а Доккхача капиталага латташ йолча кепайоалон оргашта къайладохьалаш кердача правительства арахьарча политически курса шоаш раьза ца хилар. Аргентина хIанз хержача президента ше заявленеш еш дIа ма кхайкадьдий, Аргентина дIа ца кхийтараш цIа хургхилар, кертагIдаьккхад латино-американски мехкий барт хилар чIоагIа лоархIаме долга, во лаьрхIад США Гренадана чуяхар. Цо аьннад иштта, Советски Союзаца цхьана а оагIонна пайдана дола торгово - экономически гIулакхаш леладе дезаш хилар.

Буэнос-Айреса давлени яра, лерхIаш долча тайпара, иза болча цхьан рычагех пайда эца дага я Малхбузе. Хьалхарьар — тIема: Аргентина 800 километр мара гаьна йоацача Великобритане дIалийцача Мальвински гIайреш тIа хьалъеш латт «Фолклендски крепость» оалаш яр. Цу тIа латт адерш гера сан на ишта «сиха даржача цхьа» тайпара йола континенташ а. ШоллагIа рычаг — экономически: Аргентинага арара хьатIахьарча декхар 40 миллиард долларга кхоачаш да, хIаьта малхбузехьара йоалах ахчаш теларaш мехкага шоай лоIам кхочашбайтара цу гIулакхах пайда эца гIерташ ба.

Буэнос-Айресе хIаьта а сихбенна чакхдаьннача хоржамий итогаш юкъаш ба. Къахьегамхой, къаьстта йоккхийча промышленни центрашка, хьалха санна цхьаькка шеко а йоацаш Хустисмалистски партена тIехьалатташ ба, хIаьта хоржамашка боккха толам баьннахра кхоачам бац хIана Перона цхьаьн цIерах «Къьнача карета» тIа а хайша пачхьалкхен Iаьдала вIогIилга тIа боала дага долаш хиннача перонисташта магамар тахаьарча ден проблемаш дIадехарашка хьежна йола хьаьда программа хархархошта хьалхашка оттае. ХIаьта радикалий вIаштIехьдаьлар шерра массаш шоашта тIехьаяха гIо деш дола лозунгаш идейш кхайкае. Рауль Альфонсина дош деннад аргентинашта «100 шера машар лоаттабе», декхар тIаласпад общества демократически кIийленаш чIоагIъе, къахьегамхоштa дика алапеш хилийта, цар бyа кхача, чубахача моттигаш хьалаш, медицински гIулакхаш лоаттадела тоаде.

Дош дала, хоаш долча тайпара, дукха аттагIа да иза кхоачашдерул. Шоай проекташ практике кхоачашъюдургьа-юлургьац радикалаша хьахьонкхарга хано. ХIанзарчоа къаьгга гуш да цхьа хIама: шоай цIагIа порядок оттаен ва арахьара тIагIертарех лорае аргентинцаш чIоагIа лаьрхIа хилар.

Владимир РЕЗНИЧЕНКО,
АПН соб. корр.
Буэнос-Айрес.

Къайлагiча служба къайленаш

ХIАРА ШКОЛЬНИКА ЙОЛА ДОСЬЕ

Дукха ха йоацаш «Стейт Рисерч» яхача общественни организаце арадаьккхад «Пачхьалкхен кхерамзаен» яхаш дола книжка. Документаш ларде а дувцаш, цу тIа дувц британски спецслужба балхах. Хьадза дола масалаш кIезига доалададьдац книжка тIа. Иштта, масала, лондонски металлургически заводех цхьанне профсоюзни лидераш отдела досьена чубиьа ба, «саботажникаш» аьнна. Полицейски фотографеша сурташ доах хIара йоккхача митинга юкъе дакъа лаьцарий, даим дувгI наха телефонаца дечa къамельаша, цун корреспонденцеш.

Наха дуцарашка къайлагIа ладугIара перелюстраци, хетаргахьа спецслужбай балха эггара чIоагIагIа яржа йола формаш я, цу тIа а 1955 шера деза цIаккха а араьлаьц цу гIулакхашта лаьрхIа особи отдела тийна ордераш мелдий хьагойташ йола сведенеш. Электрониках пайда эцаш хилар бахьан долаш, лерхIа бокъо а йолаш, лерхI английски полиции дунен тIа эггара дикагIа технически Iалашъяьрех цаI. Практически хIара кхийнача англичанина цхьацца кхоачаш да 38 миллион политически компьютера центре дада къаьст-къаьста дола йоазош. КъайлагIа досьеш уттае болалу Британски гIайренаш тIа вахача хIара сага из кхе волалушше. ХIара дешархочо тIехьа лелаш я къайлагIа папка.

Гражданска паргIатонаш лоралара Къаман совета генеральни секретара Патриция Хьюитта дерхIача тайпара, «цу IалаьмаIе сиха, яржаш латтача досьеш уттаяра практике эггара чIоагIагIа IатгIъаш дар да цу досьей данеш харцъе гIо дулургдола средстваш вIахха а йоацаш хилар. Цар тIарча фактеех хоалургья тешам боарах доаа дело доладара кIийле».

Картотекашта тIабеьнарех дуккха дукхагIбараш преступленеш яьаа бола а еш боала а нах ба, хIаьта а керда халонеш ийслу царна балха отташ, пособеш кридиташ ийдеш.

Цхьанна а кхыча сагаца гIулакх хила йиш йоаца духхьал цу сагах цхьа йола информаци тIайола 4,5 миллион совгIа дело да оттадаь Iаьдала моттигашарча оргашнашка. ХIаьта лаьрхIа Скотланд - Ярда отделенешта лаьрхIа дола къайлагIа хIама чулоацаш а яц из информаци. Пайда ийбу кхыметтел массане юкъарча перепиьса даннеех а. Царех цхьанне тIарча сов дуккхача хаттарашта эгIазбаха а раьза боацаш а хиння дуккхача англичаний дешаш суде хилар.

КIал гIолла леладе ца доагIа гIулакхаш леладу гражданаш а организацеш а, малагIчарех лархIа еза яха дош къоастадеш, особи отдело дувцилга а йовцаш мовстаIий лерхI хIанзарча Iаьдалий курса раьза боацарех. Британски профсоюзни аргIанарча съездех цаI болеш хиннача хана перерывагIа арабаьнна нах фойе гулбенна хьувзаш царех цхьаннена а дага а дапар пенех даьллача чухьсичa кинга тIехьашка багIаш хIаране къанаьл хIанна ду, дувцар фуд ха гIерташ цхьаннена а гуш боаца полицейскеш багIа хургба, аьнна. Из книга къаьстта дар: по хьулайоре полицейски кIийле.

Съезде йиш яр Скотланд-Ярда агентий цхьадола шоаех дийна хIамаш хаза а. Цхьаболчa делегаташа дувцар тIеххьарча хана кастенца университеташкен колледжашкен укхаш штатски формаш а кхахи бола нах ба яхаш. Цар къамельаш ду студенташца, цар а цар хьехархой а политически уйлаш гучайоах. Цу хьаьъехьара цхьа историй гучадаьккхад. Пейсле технически колледжа студент Роберт Маккейла къамьал де тIавийхав штатски форма а кхахи воза сага. Цо предложени йир цунна особи отдела гIо а де студентийи преподавателийи уйлаех информаци а тела, аьнна. Цу «балхах» ахча тела раьза а волаш.

Профсоюзий съезде къамьлаш даьраша дувцар, цу тайпара истореш Кила, Ноттингема, Ланкастера, Лондона, Суссекса университеташка а хиннад яхаш.

Особи отдела лерг кхоач, городской совет саннарча, респектабельни учреждениешка а. Уолтхэм Форест яхача города образовани социальна служба отделай помещенешка гучаьлнай наха дувцаршка ладувгIаш йола устройстваш. Уж жоральй кхыча пачхьалкхен учреждениешка а.

Служба къайлагIа хилар ширча хьисапе дуккхал а дувцаш, сага бокъоний гонах паргIата тIехбувл Англе. Английски общественноста де йиш яр да алкха специальни службаш наха шоашта юкъе а общественни политически вахара юкъе а мел кIоарга чуяхай хе гIертар.

Армен ОГАНЕСЯН.
(АПН).

БЕРТИЙ IАЬДАЛАГIА ИХАЙКАЮ ПАРГIАТО

108 мехка вихалаша мотаьча ООН Генеральни Ассамблея резолюци тIа «геразана яь интервенци» а «дунен халкъашта юкъера боахьонаш гучахьа толлаяр а» лаьрхIаш США суверенни пачхьалкхенах Гренадах лаьтар. Английски меттала резолюце текст дика йоазош я США президента. Цхьабакъда, дукха ха йоацаш шеячa цхьан выступлене тIа, хIамма эхь а ца хеташ йоахар цо, американски бIуво Гренада дIалацар вIалла «интервенци» а яц, дуккхал паргIато ца йохийтарaш чIоагIъяраш яь кIалхарьаккхара йола экспедици я».

США доазонашта 1400 миль гаьнарча веррыгаш 110 эзар саг мара вахаш воцаца геттара оIамигача пачхьалкхенна дуьхьала 15 эзар форда тIара пехотинец вахийтар Вашингтоно. Практически, наьхах доахка бераш а юкъедоагIаш болча цига бахача нахах хIара ворхI-бархI сага цхьацца американски гебагIа кхоачаш бар уж. МалагIа «паргIато» я кIайча цIено Гренадана тIоттаьр? Шоаш цига доал де болабенначa хьалхарча деношна дено бокъонца йола пронавол оттаьй американски оккупанташа гIайрен тIа: массанена а чухьеж, кIаьнг-дукха а дегабуам баь саг лоац, митингаш собранеш йийхна я. ХIаьта цу деррига нех Рейгана йоккха цIи я «законности» порядок.

КIайча цIен дас тIехьашкахьа юкъахьовзаду истори. Цо къайлагIа а доацаш юкъаоалаяьй Вашингтон раьза йоацача мехкаштен режимаштен дуьхьала «йоккхача чхьоннара» политика. Цо «сага бокъонаш хьаллацар» да яхаш кхайкаьча политика чот яь вергвоацаш дукха балашн Iачаршн тIоттадаьд халкъашта. 1954 шера ЦРУ-и американски военщинан дIаьнникар Гватемала хинна прогрессивни правительство. Цу хана цу мехка американски посол хиннача Джон Перифуа ше (!), тепча а лькха президента Арбенса кабинета чу а ийкха, цигача ше гIуланна тIара дIавалрах мукIарло дайтадар. Цу хана дено шоай халкъа дуьхьала геноцид лелаеш хьабоагIа цхьанке метте цоллагIаар волаш хувцалуш Iаьдала керте утташ бола американцашта хьестaлуш бола диктатораш. Репрессеш совнаш яц тахан а. Дуккхал 1983 шу денъадалехьа вийна Гватемале 10 эзар совгIа саг.

1973 шера ЦРУ гIонца цIий Iо а ухийташ переворот яьй Чиле, мехка оттадаьд «законность а порядок а». Вийнав законагIа халкъо хержа хинна президент Альенде. Фашистий режим латтача шерашка ткъаь итт эзар чилиец вийнав, хIаьта ткъо эзар набахтенашкен концлагерашкен гIолла чакхаьлнаш!

Сальвадоре, Рейгана хетачох, «сага бокъоний гIулакх чIоагIа тоаденнад». Укхаза «Iоажала эскадронаша» а диктаторски режима бIуво а маьрша нах боабаь ца Iеш, ийрча а даьха дола дакъий улицаш тIа доададайт, баха нах кхерабара.

ХIанз аргIанара агресси кийчъеш я Вашингтон. ХIанз Никарагуана дуьхьала еш я из. США президента заявлени йир, Гренаде «законности порядок оттае», аьнна декхар даьдар цуйга, ховш долча тайпара Iаьдала керте латташ Вашингтона маринетнаш йолча, Карибски бассейнерча цхьадолча мехка, аьна. Хургдац ала йиш йолаш дац, кхоана Гондураса. Гватемала, Сальвадора правителаша — регионерча эггара реакционнегIча режимаша — Никарагуа «законности порядоки» оттае аьнна Рейганага дехар дергдац, аьнна. Кхыметтел «Вашингтон пост» а новкъа а долаш издора ноябрь болабенначa хана, «КIайча цIагIарча конкистадара» хIамма новкъа а доацаш бахийта тарлу форда пехотинцаш Вашингтона «нервашка лоалуш йоаца» кхы цхьаькха правительство дIалянна.

ТIаккха хьан «паргIатонах» оарцагIеаьнна США президент? Цу хаттара кхиса жоп делар «Штерн» яхача малхбузгерамански журнало: Рейгана «маркIахн репрессивни режимаш нагахьа саьна уж США форватере йолхаш яле». Уж режимаш еш КIайча цIенна къамаш мукъадахара болам тоIабаре, къоасттадаь аьнча Центральни Америкен Карибски бассейнеи. ТIеххьарча шерашка Никарагуа, Гренаде хиннача событешa, Сальвадора, Гватемала халкъаша лоаттабеча къовсамо, латино - американски континента тIарча дуккхача мехкаша Вашингтона диктата дуьхьала лоаттабеча къовсамо кхерам тIоттабаьб американски монополеша цу регионе тIахьожам боацаш деча доала. Гера бе а долаш дуккхал ва «паргIато» лорае гIерт Вашингтон, сага бокъонашта меттел, суверенни пачхьалкхений шоай мукъагIа хилара йолча бокъонашта а котаца тIа а беттаw. Из берза IаьдалагIа кхайкаю паргIато я.

Тер-КИЛЬЯНОН.
(АПН).

СИЙРДА НИКЪ

Дукха ха йоаццаш дезтаь ваь нихъ шу дизад просветитель, lилманхо, языковед, яздархо, фольклорист, переводчик, критик хинна Мальсагов Дахий Дошлакъа вийча дийнахьа дезк.

Граждански тlема шерашка Нохч-Гlалгlайчене Советски lаьдал чlоагlдаре лаьттача тlемашка гера ба а доалаш къовсам лоаттабаьб Дошлакъас. Цlеча партизаний отрядашка а волаш цо дакъа лаьцар Долакхе-Юртен Наьсар-Кертен денинищцаиате дуззьане лаьттача тlемашка.

Нохч - Гlалгlайчене Советски lаьдал эттача хьалхарча шерашка Мальсагов Дошлакъас болх бу Назрановски райисполкоме. 1924 шера Владикавказски пединститута эрсий меттен литературан отделене деша веда Дошлакъа. Цу шерашка дlаболабу цо ший lилма-тохкаме болх а. Цунна боаз эрсий цlикеза бола lилманхой. Къьостта доттагlал тосалу цун профессорца, кавказоведаца Л. Семеновца. Цу шерашка Владикавказе хиннача гlалгlай литературни общества юкъмоттига дlаотт из.

Дийша ваьлча пединститута тlехьа вутт Дошлакъа, цхьа за лаьннача гlолла доцент ву цох. Институте хьеххаш, цо боккха таркам бу lилман балха, къаьхьег вайнаьхье орфографи, алфавит, терминологи тоаяре. Пединститута цо хьеж хlанзара эрсий мотт, вайнаьха мотт хьехара методика.

lилман балхаца чlоагlа уйла а йолаш, 1934 шера Доне тlарча Ростове хиннача Къулбаседа-Кавказски историко-лингвистически lилма-тохкама института lилман секретаралла балха веда Дошлакъа. Цу института гlалгlай аспиранташта кулгал а деш, цо хьехаш хиннай дисциплинаш: введение в языкознание, эрсий метта диалектологи, вайнаьха мотт.

Хlаьта 1937—1944 шерашка цо болх баьб Нохч-Гlалгlай истора, метта, литература lилма-тохкама институте воккхагlа вола lилман болхло, lилман секретарь, директор волаш.

1944—1957 шерашка Дошлакъас болх бу Киргизски ССР г. Фрунзе пединститута доцент волаш. Хlаьта педагогика Киргизски lилма-тохкама институт хьайийллача дениз цига эрсий меттан литературан сектора кулгалдеш хул из. Школьни а lилман-педагогически балха а йоккха опыт йолаш волча Мальсагов Дошлакъас цу хана дlаболабу боккха организационно-методически болх, цо кулгал а деш кийчъю Киргизски школашна эрсий меттан литературан юкъера дешара планаш, учебникаш, программаш. Цига дукха къахьийгар цо эрсий мотт киргизски школе хьехара.

Вайна гучча бесса lилман а педагогически а балха дукха миз дlабеннаб Дошлакъас. Цо массаза брошюра язъяьй вайнаьха мотт хьехарех лаьца, хlаь школьни учебник ярхийцар (шийца соавтораш а болаш), царех цхьадараш хlанз а лелладеш да.

Дошлакъий lилман болх бекъа йиш я кхаь тайпара: лингвистика, литература, багахбуцам. Мальсагов Дошлакъий лингвистикех дувцаш ала деза, Къулбаседа - Кавказски хьехаркой института болх беш цо язъю «Нохч-Гlалгlай диалекташ Нохч-Гlалгlай литературни (йоазон) мотт дегlаяхара накъьешин» яхача тамагlа диссертаци. Ерригача кавказски языкознанена юкъе эггара хьалхара болх бар из.

СССР lилмий академе Востоковедене института lилман совета 1941 шера цхьа барт а болаш филологически lилмай кандидат яха степень елар цунна. Иштта вайнаха юкъе эггара хьалхара доцент а lилман кандидат а хилар цох.

Мальсагов Дошлакъас Кавказски языкознане эггара хьалха нохчийн гlалгlайн меттала диалекташ монографически тохкай. Цун диалектически балхаш къьостта боккха лоарх(lам) болаш да наьски метташ дустара-исторически тахкара а нохчийн гlалгlайн мотт школе хьехара а. Дукхача шерашка болх баьб цо лоаман иберийско-кавказски меттаьшка грамматически класса категори тохкаш. Иштта дукха болх баьб гlалгlай метта lилман грамматика, гlалгlайн эрсийн метта словарь оттаде материалаш гулъеш.

Нохч-Гlалгlай историца а культураца а чlоагlа уйла йолаш хилерах Мальсагов Дошлакъий таркам тlера нохчийн гlалгlайн этнографе.

1959 шера боккхача лоархlама lилман бола язбир цо: «Слово о полку Игореве» нохча кхетаеш йоацаца цхьайолча моттигаш». Шийтталегlча бlаьшерал хьаьь йолча эрсий цlихезача памятника лингвистически тохкам беш, цо гучадаьккхар Къулбаседа-Кавказ халкъаштен малхбоален словенаштен юкъе гаьнерча тама дена буззамаш хиннога, Игора ноекъост хинна дlаэтта вола Овлар вайнехах хинна хила тарлулга, иштта кхыдараш.

Тиъаь иттлагlча шерашка литературни а багахбуцама а балхаца чlоагlа уйла йолаш хиннав Дошлакъа. Осмнев Хьамзатаца цхьана цо язъю Беков Тембота кхоллама лаьца йола эггара хьалхара статья.

Дошлакъа гоеза таржамхо а хиннав. Цо гlалгlай меттала яьъай М. Горьке, М. Лермонтова, Н. Гоголя цхьайола произведенеш.

Тиъаь иттлагlча шерашка Дошлакъас язйир «lарамхаяа поэма. Ширача замах лоамашка мишта бахаш бар вайнах, царна тlаккхечаш хинна хело, вlашагl цар леладаь доланеш, этнографи — дерригa корорга вайна цу поэма тlа.

Тиъаь иттлагlча шера йиза дегlаэттар вай литературе эггара хьалхара йола жанр — драматурги. Цу гlулакхa доккха новкъостал дир Дошлакъас Мальсагов Орцхойца цхьана язъяь йолча «Кердача наькъа тlа» яхача пьеса. Йоазаш волча хlирий йоазонхочо Мугуева Х.-М. аьнна цу пьесах: «Гlалгlайче хиннача революционни хувцамий низгаш, аьнна. Эрсий меттала «Перелом» аьнна цlи а тилла из пьеса хьехкар 1931 шера хиннача Къулбаседа Кавказе халкъий искусстве краевой Олимпиаде. Из пьеса дlагайтира Цlе байракх а елар вай коллективана а, гlалгlай залкъа театра а. Цу хана Дошлакъа дlаэц йоазонхой Союза членалла.

Багахбуцам мел лоархlам болаш ба цо вайнаха мел гlулакх ду дуьц Дошлакъас «Нохч-Гlалгlай фольклор lомаргал», яхача статья тlа, «Гlалгlайчен тазанарча искусства хьал» яхача балха тlа а.

Вайнаьха багахбуцама воккхагlа вола тохкамхо хиннав Дошлакъа. 1940 шера цо язбир «Нохч-Гlалгlай халкъа багахбуцама кхоллама» яха болх. Хlаьта кхоазткъалагlча шера цо язбир «Нохчийн гlалгlайн» багахбуцама яха монографически болх. Халкъа кхоллама йола хlара жанр йоаш цо, жанрашта ния классификаци ю, вайнаьха багахбуцам дlахабеш, тохкеш хиннараш мелаш ба, цар дир фуд дувц.

Вайнаьха литературоведени къона яр, литературе дегlаезарца мера дегlая йиш яцар цун. Литературе йоккъаш къастаеш, йоазонхой литературни портретеш кхолла дезар, цо тора яьъа монографически тохкамаш да. Кхоазткъалагlчен, кхоазткъалагlчен шерашка гlалгlайн нохчийн литературах вайнаьха меттала очеркаш яраьлар. Уж язъеча дакъа лоац Дошлакъас. Гlалгlай литература периодизаци а гlерташ, хlара периода белгалонаш юц цо.

Мальсагов Дахий Дошлакъах дукхача шерашка боккха lилман, педагогически, общественни болх барах профессор хул.

Нохч-Гlалгlайчене Советий lаьдал оттадаь 40 шу даларца дуззденна 1960 шера цунна лу Нохч-Гlалгlай АССР Лакхерча Совета Президиума Сийлен грамота. Хlаьта 1961 шера «За трудовую доблесть» яха медаль елар, lилман дакъа а республика педагогически кадраш кийчъеча а дукхача шерашца бернате къахьегарах.

О. ЧАПАНОВ,
Нохч-Гlалгlай истора, социологи филологи lилма-тохкама института воккхагlа вола lилман болхло.

ВЕТЕРАНАШ ДАГАБУВЛ

Къахьегама ветеранаш — уж ба дукхача хана шоай хьанагча къахьегамца вай мехка юкъ сийрдайоахаш къахьегаш хьабеьхкараш, кlаnа а болхлой мугlарешка латтараш. Цу тайпара нах ба вай республика потребительски коопераце болх беш а. Шоаттиьен итт соьгlа къахьегама ветеран вlашагlкхийттар потребительски коопераце болх беча кагирхошца укх деношка. Хlана а болх тlехдика беш, кагирхошта шоай опыт дlалуш, уж дика болх бе lомабеш, общественни балха юкъе а хьинаре дагlа лоацаш хьабоагlа ветеранаш. Цу тайпара ба вlашагlкхетаре дагlа лоацаш хинна В. А. Шинкарева — Алпатовски промтоварий тика заведующи, И. М. Подройкин — «Чечингкоопторганс» объединене водитель, В. М. Идалбаева — «Коопторг» тика заведующи, П. И. Джеватханова — Шалински универмага отдела заведующи, РСФСР торговля заслуженни болхло.

Ветеранашка моаршал дайташ Российски потребительски союзаи пачхьалкхен торговле, потребкооперацей болхлой профсоюзе Центральни Комитетой яйта телеграмма ва «Чечингпотребсоюза» правлене председателиа заместителиа В. В. Климова. Цул тlехьагlа, кердача шера да дезаш хьалхешка латтарех дийцар цо. Эцархошца къовстта безаме, lимерза хила везаш хилар, цар хьаштеш хулла дизза lа кхоачашде дезаш хилар бlегалдаьккхар.

— Иштта воархlаме да училищаш а техникумаш хьа баьнача къонача специалистий йоалхо яр, цар болх кийсча ноакъа баккхар.

Цу хьакъехьа дика дийцар Назрановски универмага директора Р. А. Майсигова.

— Хургбола дохкархой тхо долча практика чакхйоаккхаш болаш хьахаччеча lомабу уж ззддий дlа, товараца болх бе, кхы тlа эзбоийт шоай професси.

Вlашагlкхетаре хиннача хlарона дег чу дика лар юташ хилар из мероприяти. Цхьа-даьле, хьоачарца опыт цlар, шоаьлегlа-даьле, ветеранашта хьабенача къахьегама накъа итог яр сенна хlама дар из.

Дlайхача денашца ветеранех дувцаш а цара соагlаташ дlалуш а хилар потребсоюза правлене председатель Х. М. Гурикханаев профсоюза обкома председатель В. П. Захарченко.

Цул соаьгlа, вlашагlкхетаре лаьрхlар ветераний Совет вlашагlйолла, кооператорий къахьегама сийлен музей хьа, шоай Сийлен Книжка оттаде.

С. ВОРОНИН.

СУРТА ТlА: кооперацей ветеранаш (аьрдахьара аьттехьа) З. Мукадинова, П. Джеватханова, Р. Хамидова, Н. Ягулькова. В. ДЗИСЯКА сурт.

САЛОlАЧА ДЕНОШКА

7 ЯНВАРЬ

С. М. Кирова цlерагlа культуран салаlаран парк. Театральни майда. 10.00. Болх беш я аттракционаш, буфеташ, кинотеатр, тройкаш хехкар, эггара зlамагlа бараш — пони яхача говраш хехкар. 11.00. Гlор-Дадей Снегурочкай дакъа а лоацаш кердача шера цlейна хетаь представлени. 13.00. Радиоконцерт: «Доттагllен иллеш дукх хагирхошта». 14.00. Октябрьски района пионерий Цlен кердача шера цlейна хетаь представлени — Гlор-Дадей Снегурочкай дакъа а лоацаш. 16.00. Радиоконцерт: «Дукха еза хьо, Советски Росси».

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ловзоргаш-автоматаш. 11.00. «Фаьлг» яха кинофестиваль. 19.00. Механьтта, чакхдоахача завода бодхлоишта йола кердача шера цlейна хетаь сайре.

Химикий культура Дворец. 11.00. Фаьлгашка ю кинопутешестви. 17.00. «Довзаш дола муамаш» яха духовой оркестра концерт. 19.00. Эстрадни иллеи музыкан сайре.

М. Горьке цlерагlа клуб. 14.00. «Ейнача ханах бола фаьлг» яха фаьлм хьокхар. 16.00. «Атлантике вlашагlкхетар» яха фаьлм хьокхар. 19.00. Болх беш я дискоклуб.

8 ЯНВАРЬ

С. М. Кирова цlерагlа культуран салаlаран парк. Театральни майда. 10.00. Болх беш я аттракционаш, буфеташ, кинотеатр, тройкаш хехкар, эггара зlамагlа бараште — пони яха говраш. 11.00. Кердача шера цlейна хетаь представлени, Гlор-Дадей Снегурочкай дакъа лоацаш а йолаш. 13.00. «Зимушка-зима» яха радиоконцерт. 14.00. Заводской района пионерий Цlен кердача шера цlейна хетаь представлени. 16.00. «Походника ухаш лийнад тхо» яха радиоконцерт.

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ловзоргаш-автоматаш. 11.00. Кинофестиваль «Фаьлг». 19.00. Района къахьегамхошта лаьрхlа кердача шера цlейна хетаь бал.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Къаьнача Даде ловцаш

Со хьамсара бераш! Аз даьтене дукха шу, хlинз дlадоладенна керда 1984 шу!

Вайнаьха lаьдал ма дий моллагlа цlей дездеча хана вlашагl ловцаш доахаш. Аз а ловцаш доезаргда шоана:

Могаш-маьрша хилда шо кердача шера. Цьмикка лазар ма кхеталда шох!

Могаш-маьрша хилба шун дай-нанoй!

«Шиъ яа гlьраь шоана lо мишта оттаду дицулда шун хьехархошта! «Пхиъ» яхача гlьраьана дукхадезалуда шо!

Шун кулгашта хоза хеталде гlьнаш дlайогlийга, комсаш чуийелга, нанеш хьалохьадалга!

Тlера хийла шоана еррига цкска кlоргеш, дерригa жlале кlазигаш!

Кхоачаш хилда шун даге мел латта дика хlама!

Къаьна Дада.

<u>Карадийчев Ангел</u>

ЧАМ БОЛА ОЛГ

Духсака чу олг деттар ане. Ма мерза хьаж йоагlар цох! Дlайха доллаш гата юкъе а хьоарчадаь, ане дlалочкъадир из олг. Ваням цун зlамига йишилг Куням меца бацар — дукха за ядар истола тlара уж хьалгlайтта. Хlаьта а, керда детта олг лаха аьттар уж. Олг корадагlацар.

— Ани, хьаалал кьай, мича дихьад lа олг? — хьаттар Ваняс.

— Мича хургдар из? Ше хьалкхедаьча кхайх бlаргтоха дахад-их. Шоана дайнзаре из наlарах арадикхаш?

Бераш арахьежар корах. Цхьабакьда, кора дехьа хlама дацар. нхесташ йола лай чоалпаш мара.

— Ани, дувцал тхона, фу леладу цу олго? — дехар дир Куняс.

— Ладувгlалаш тlаккха... Шорттига дагlалаш, харцахьа а ца делаш... Цlагlара ара ма ийкхханге, улицагlа lохохка а денна, юрта йисте доаллача тlийх тlех а даьнна, лайво кьйлаьнкха аре тlехьашка а йита, хьунагlа чудаьлар олг. Хьунагlа, мичара йоагlа ца хоаш бора хьаьттар уткхаьнна хьалхешка. Меца яр из. Кхаь дийнахьа хlама «дие» дацар цо. Олгага дlакходдаь тlол юхадаьккхар берзо, — олг дlайха дар.

— Олг, аз дуаргда хьо!

— Сабарде, ма даа со. Гаций хьона: хlанз а дlайха да со. Цкаа кlезанга сабарде, се хьалхкелавьча кхайх бlарг а теха со юхадалаца.

— Мегаьд, хlаьта дукха ма галахь. lоадала бора lохайр олгага хьежа. Олгъ дlахо дахар. Долаш-долаш дlакхаьчар из ше хьалкхедаь кха долча. Лай юаргlа тlабила уллар кха, гуракхьа дlадийна фийгаш мархlа а дехна. Цхьан буртига lотlадийраар олг.

— Фийг, хьо дийна бай?

— Дийна ба.

— Наб еш хургба хьо?

— Бац. Бlаьстанга сатесса удл со.

— Аьалахь тlаккха. Бlаьсти лаьгlа, лоа дашаргла. Зlарг а теха, маькха хlала арабаргба хьо. Канилг хургба хьох. Канилг хьункъаргба, кхыдола кинаш санна. Канаш хьийкъа дьана, алат чуэцаргда. Тlаккха алат lохьаргда — хьоар хургда цох. Хьоарех дукха а маькхаш, олгаш, бухаш, чlаьпилгаш хьалдергда.

Уж дешаш шийна хезача, белакъажар фийг. «Хахх» аьнна хоза хийттар цунна. Хlаьта олг, ше хьалкхедаьча кхайна бакхал а аьнна, юхадедар юрт йолчахьа.

— Тlаккха, бора? — хьаьттар Ваняси Куняси.

— Бора-м хьунагlа ягlаш я, олгага хьежаш, шерраш вlашка а хьекхаш.

Цига ювнет! цlаьдар. Дахчал етта йорда чуяьлар коа.

— Воле, Ваня, даьна дукхьала гlо!

— Папа, хьо-м аррига а лайла ма воаллий!

— Куня, дlайха хий ле даьна, кулгех кхарза. Шелвенна хила веза из. Хlаьта аз олг хьалахьаргда ийче чура.

(Болгарски меттаюра).

Тlеххьара готахьазилг

(Дувцар тlафа)

Со lаьна-цlагlа ваттlаше а, чекха баьдьелар ара. Корах дlахьежача, аьлхасаьргa тlа дагlаш гота хьазилг бlаргадайра сона. Цхьа аьрдигахьа, тlаккха аьттигахьа кортилг дlа-хьа а бервабеш дагlар из. Из дlа - хьа мел дера, хьа а елдалуш юха дlахьовлалора цун йиттьшига зlок. Фуд во леладер? Кора дlатlаьхача, лай чоалпаш зайра аз. Шорттига кресташ lолегар уж лаххора. Цар лагlаь хинаар-их кора дехьара сердало.

Гота хьайалло-м цахаддаш дlа-хьа берзабора ший кортилг: дехьа-сехьа, дехьа-сехьа. Дика хьежача, со кхийттар лай чоалпаш лувца из гlертилга. Мекъа гота хьазилгl lодоа хий долча дlадаха безам боцашдаь. лай чоалдашца хьогал йоае гlертар из. Е цхьанна а хила мегар: кlай моаний да мотташ лувце-хьог! гота хьазилго лай чоалпаш? Оалаш ма дий, хьалхарча лайх: «Кlай мозий гlайттад».

Иштта дале а, вешта дале а, аз гота хьазилг тlеххьара дар цу гурахьа юрта сона бlаргадайначарех. Гlоза бlаьстенга далда но!

(Эрсий меттаюра).

Зlамига долча хана декъ lовааде деза берах къахьега, кулг-гоазал йолаш хила. Цу дакъе дикка дакъа тlадул детсадашта. Цига берах lодаьду дезашта хий тоза, зlегlа, коа-карта цун хьокхаш лестаь бе, кхадоаш хlама де. Хlаьта кулг-гоазал lоамаш берашта хьалхтех, пластилинех, кlадах, кхача хlандех тайп-тайпара ловзоргаш, тешкаш ю.

Из болх дика вlашагlкхьбьаккхаб Албогачиева Мах-мада Амината кулгалдеча йолча № 101 йолча ясли-сад яхача комбинате.

СУРТА ТlА: цхьан группе къахьегама а кулг-гоазала а урок дlахьеш я воспитатель Игнатян Наталья Константиновна. Тlехьашкахьа хьаьгуш я бераша ша тешаш.

И. ПШЕВА сурт.

Ираз дахаш вахар хургда Ахьмада.
Х. БАЙДАЕВА фотоэтюд.

Ариз Овсев

Кердача шера фаьлг

Хьунагlара
Цхьа бlаь елиа,
Цхьа бlаь елха аральлар.
Тlьоаврош-кулгаш еlаш
лайца,
Цхьа бlаь елха хаххальлар,
Каханаш, цхьа бlаь елга
Гаьнай меттала илли аьлар:

— Лай чоалпаш, шо нага,
нага,
Соалозашта наькъаш тега—
Шьра, шьре доле
наькъаш!
Кlайча даьраз доле
наькъаш!
Гlор-Дадена елхай илли
Чlоагlа хоздалер.
— Легаl — аьнна, лай
чоалпаш
Цо амар делар.
Йолаьлар чоалпаш лега —
Доладелар наькъаш тlега.
Елхаш юха а хаххальлар,
Елхаш цхьаьна илли аьлар!
— Муз! Хьабола чекха-чекха!
Тхона цкаралаш тlатекха!
Кlай цкаралаш дезе тхона—
Оаха ахар, хозий хьона!
Гlор-Дадена елхай илли
Чlоагlа хоздалер.
—Дlатlатакха! — цо дикага
Алар дlадалар.
Муз хьакхаьлар сеха-сеха.
Даьданачо цу вай мехо,
Потар мо лай чоалпаш
хьийза,
Хьалайдохаз дийза-дийза.

Бlаь елхана тlетиллар
Бlаь цхарал — уж
хоздалар!
Елхаш юха а хаххальлар.
Елхашa керда илли аьлар:
— Хlанза-м иййче я тхо,
елхаш,
Бераш гулденнача кхача!
Цар хозалах хьегаш, лихо
Аьлар! «Дадал, елхаш
аьчаlа».
Гlор-Дадена елхай илли
Юха а хоздалер.
— Хьаоттаl — аьнна,
соалозега
Цо амар делар.
Соалоз хьатlаьттар
хьалхе —
Кlай говраш яр дукьа
елха.
Берзо Гlор-Дадена кетар
Ера — йlайха яр из гетар.
Цогнаг дера йьаш юй —
Цул йlайсагlа цхьаькха йий?
Кулгйоаккхоргаш а йьаш
Пьагнигаш хьаклевчар
тlаккха..
Соагlаташ чудола гали
Соалоза тlа хьалтlадаьнкхаl,
lовошиаь шийна юкъе
Елхаш... Царна лоаца
бьакха,
Гlор-Дадас дlаелхкар
говраш,
Льакхар говраш чlоагlа-
чlоагlа...
Бераш, коанаlараш ел(ар):
Гlор-Дади шо долча
воагlа!
(Юргаий меттаюра).

Халид Захид

Лоа дилачул тlехьагlа

Бlаьсий зиза тоаха сенна,
Кlайбеннаб тха беша
боалаш —
Лай чоалпаш а хаххаоелаш,
Шийла муз ба илли олаш.
Кlай уж кийнаш тlа а тоаха,
Латт тха беша lамаш,
кхораш.
Тайп-тайпара сурташ доаха,
lан кулго дlакъайлад кораш,

Хувцаенна! йоазаргlанацаш.

Хьогга lаьржа хинна боаш,
Хlанза-м боаш кlайча
юаргlа
Къайлаьлай, геттар
хозъеш.
Къегаш да деррига тховаш,
Шекар тlехьаьрцача санна.
Баьрашта хьаденнад: гуа
тlар
Соалоз хаккe йиш я денна.
(Азербайджански
меттаюра).

Сулейманова Гульчехра

Хьунагlара хьаьший

Аьал сога,
Сомах дий вр,
Аьал, аз хаъ:
Дий вр гlанахь?
Тамаш ю аз,
Йоккха тамаш:
Тха цlен юккъе
Лоо да даллаш.
Сакхавар ю —
Къоарза тиьеман —
Тиьоавран тlар
Тlьоаврон тlа вожам.
Бlаргашдуург
Ягlа гаьн тlа,
Шийна мел мог
Бlарах дуаш.
Юарацаш да
Цlа, lавагlа —
Экзаш, сина
Хоза да уж...
Цlагlа

Корсама хьаж
Йоагlа —
Хоза хетт из
Сона чlоагlа!
Кхетадь,
Хургда оаш
Атта —
Елха а
Тха цlагlа веттар.
Гlор-Дади ва
Еша кlаа.
Хетт цо: «Уж чу
Вахар мавэ!
Соегlатан
Дошад аз цунна —
Бера, ухеэ
Дашочунна».
(Гlалгlайн меттацара
элир
Г. ГАГИЕВ).

Подборка кийчъяьй поэта Г. Гагиева

Сакъердаме каникулаш

Хlанз кайникулех цlагlа долаш бераша сакъердаме салоl, шоаш дешача школашка чакхйоах цхьаца мероприятеш. Хlаьта уж дукхагlча даькъе Гlор-Дадей Снегурочкагlи дакъа лоацаш я.

Шоай тайпара да Урус-Мартановски районерча № 16 йолча школа - интерната берий салаlар. Цигарча хlара классо оттабаьб шийна дукхабезаш бола фаьлг. Уж фаьлгаш деза зlамига берашта а боккхагlчарна а. Цудукха боккхача сакъердамца ловзаш дешархоча Лабиева Руминас — даь сесага, Койраева Фатимас — Настенькай, Магомадова Эльмирас — Марфай ролаш. Царна совгlаташ делар «Морозко» яхача фаьлга юкъе дакъа лацарах.

Каникулех 4—8 классашка мел дола, деррига хlана дац аьнна, бераш да фаьлгашта юкъе дакъа лоацаш, уж да «Теремок», «Морозко», «Спящая Красавица» яха фаьлгаш. Цхьабараша ролаш шаьрйора, вовкар декораци, костюмаш кийчйора. Цудухьа № 16 йолча интерната дlачувалча фаьлгий дунен тlа кхьачача сакха хет.

Р. ДУДНИКОВА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 ЯНВАРЬ

II ПРОГРАММА

14.35 — «Спортивни Нохч-Гlалгlайче».

15.05 — Киножурнал.

15.15 — «Шун кьахатах». Концерт (нохчий меттала).

19.05 — «Нохч-Гlалгlайчен ди».

19.15 — «Телевизионни хьалша цlаа».

РАДИО

7 ЯНВАРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

6.50 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).

8.15 — Хоамаш. Кхоттамах бола хоам (эрсий меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

8.23 — «Сердало» газета обзор.

8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).

8.33 — Передачай программа (гlалгlай меттала).

8.35 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).

10.15 — «Общественни здоровье» яха радиожурнал (гlалгlай меттала).

10.25 — Музыкальни антракт.

11.00 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала).

11.30 — «Литературни Нохч-Гlалгlайче».

12.40 — «Дьален тема къонахчар кхолламе». Беседа (нохчий меттала).

13.00 — Реклама (эрсий меттала).

15.15 — «Вай доттагlа — lалам» яха радиожурнал (эрсий меттала).

15.45 — Социалистически лаьа дневник (эрсий меттала).

15.55 — Реклама.

16.00 — Музыкальни почта (гlалгlай меттала).

УКВ

18.00 — В. Кузнецов. «Северное сияние» яха радиопостановка.

18.56 — И. Усманова дlаоелаш дола лирически иллеш.

19.20 — Сакъердамеча талгlе тlа.

8 ЯНВАРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.

7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.

7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).

7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).

7.35 — Хоамаш. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).

8.25 — «Шоана хоза хета ашараш» (эрсий меттала).

11.20 — Илли а да юхха. Юрта бахаме къахьегархошта хетаь йола музыкальни программа (эрсий меттала).

16.00 — «Школьный глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).

18.30 — «Къона тlалье» (нохчий меттала).

18.00 — «Иллешца доттагlал денчарна» яха концерт (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — «XX-чу бlаьшеран ритмаш» яхача цикlара передача.

18.44 — Музыкальни галерея. Иллеш дlаоеш И. Усманова.

19.44 — Шекаярий иллеш.

Тахан республике гlоллен Грозне хувашлуш моржаш а йолаш, йоачан а йоалаш, lуйрийна дохн а доалалаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 3—8, Грозне 4—6 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен моржаш а йолаш, цхьайолча моттигашкахь доах а доалаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 3—7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура байсаш 1—6 градус шелала дийнахьа 4—9 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; жоапаленча секретаря — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленности транспорта — 2-65-01; юрта бахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-83-64; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-83-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерен, шоаттен деношка

СФ00005. «Грозненский рабочий» издательстве типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 56.